

**T.C.
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı**

**Devlet Liselerinde ve Özel Liselerdeki Öğrencilerin
Liderlik Stillерinin Karşılaştırılması**

**İrem DOST
(Yüksek Lisans Tezi)**

**Danışman
Doç. Dr. Hasan ARSLAN**

**Çanakkale
Haziran, 2016**

Taahhütname

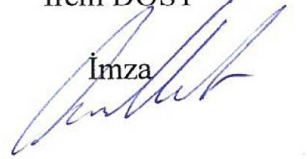
Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Devlet Liselerinde ve Özel Liselerdeki Öğrencilerin Liderlik Stillерinin Karşılaştırılması” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve değerlere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

18/07/2016

İrem DOST

İmza

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi**Eğitim Bilimleri Enstitüsü****Onay**

İrem DOST tarafından hazırlanan çalışma, 24/06/2016 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda jüri tarafından başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Referans No: 10114488

Üye (Tez Danışmanı): Doç. Dr. Hasan ARSLAN

Üye : Doç. Dr. Osman Ferda BEYTEKİN

Üye : Doç. Dr. Mehmet Kaan DEMİR

Tarih:

İmza:

Doç. Dr. Salih Zeki GENÇ

Enstitü Müdürü

Özet

Devlet Liselerinde ve Özel Liselerdeki Öğrencilerin Liderlik Stillерinin Karşılaştırılması

Bu araştırmada, devlet liselerinde ve özel liselerdeki öğrencilerin hangi liderlik özelliklerine ne düzeyde sahip oldukları ve bu özelliklerin benzerlik ve farklılıkları incelenmiştir. Lider öğrenci davranışlarının sınıf ve okul türüne göre anlamlı farklılıklar gösterip göstermediği belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu, betimsel nitelikte bir çalışmadır. Veri elde etmek için Bolman ve Deal'ın geliştirdiği liderlik yönelimleri ölçeği kullanılmıştır. Hem devlet liselerinde hem de özel liselerdeki öğrencilerin liderlik özellikleri ve bu özelliklerin farklılıklarını belirlemek için altı farklı okul türünde 9, 10, 11 ve 12. sınıf öğrencilerine 32 maddelik “Liderlik Yönelimleri Ölçeği” ve 11 soruluk demografik bilgileri kapsayan bir anket uygulanmıştır. Veriler SPSS 18.0 programına işlenmiş ve bulgulara ulaşılmıştır. Elde edilen veriler frekans, yüzde, ortalama, standart sapma, serbestlik dereceleri, t-test ve ANOVA testleri ile analiz edilmiştir.

Araştırmanın evrenini 2015–2016 eğitim öğretim yılında, Edirne merkez ve ilçelerindeki altı farklı okul türünde – meslek lisesi, anadolu lisesi, fen lisesi, temel lise, özel anadolu ve özel fen lisesi – öğrenim gören 9, 10, 11 ve 12. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklem 349 kız ve 404 erkek öğrenci olmak üzere toplam 753 kişiyi kapsamaktadır.

Araştırma sonuçları lider öğrenci davranışlarının okul türüne göre farklılıklar gösterdiğini belirtmektedir. Burada fen liseleri ön plana çıkmıştır. Öğrencilerin kendilerine ait odalarının olması, anne ve babalarının öğrenim durumları ve meslekleri, ailelerinin ortalama aylık gelirleri lider öğrenci davranışlarını etkilemektedir. Öğrencilerin devlet liselerine veya özel liselere gitmeleri de lider davranışlarına etki etmekte ve farklılık oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Lider öğrenci davranışları, liderlik, liderlik yönelimleri.

Abstract

Comparison of Leadership Styles of Students In Public And Private High Schools

In this research, at what level students in public and private high schools have leadership qualities and similarities and differences of these qualities are examined. It has been tried to be determined if leader student behaviors have been showing significant differences according to the type of class and school or not.

Descriptive survey method is used to obtain data in this study. To determine the leadership features of students both in public and private high schools and similarities and differences of them, Bolman and Deal's ' Leadership Orientations Scale ' was applied to the 9, 10, 11 and 12th grade students in six different types of high schools. The data was analyzed by SPSS statistic programme. The collected data was analyzed by frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test and anova tests.

Six different types of high schools in Edirne have been taken as sample in this study and the number of the participant students was 753.

Research results indicate that leader student behaviors have shown differences according to the type of school. Wherein science high schools came into prominence. Having their own rooms, their parents' educational background and profession and monthly income have an effect on leader student behaviors. In general, the type of school effects the leader student behaviors and forms differences.

Keywords: Leader student behaviors, leadership, leadership orientations.

Önsöz

Öğrencilerin bireysel, sosyal ve algısal farklılıkları vardır. Kimi dışa dönük, girişken, kimi içe kapanık, utangaçtır. Kimi etkileyici, eleştiren ve sorgulayanken, kimi çekingen, kendini ifade edemeyendir. Yani her öğrenci farklı özelliklere sahiptir.

Lider öğrenci olmak zor iştir. Çünkü bazı vasıfları taşıması beklenir. Lider öğrenciler; sosyal açıdan gelişmişlerdir; kendilerini rahatlıkla ifade edebilirler. Faaliyetlere aktif olarak katılırlar ve diğer kişileri hal ve tutumlarıyla etkilerler. Haklarını savunmayı bilirler ve çevrelerinde sevilirler.

Liseler, bu kişisel özelliklerin şekillendiği en önemli dönemdir. Dolayısıyla öğrencilerin tercih edecekleri liseler, hayatlarının sonraki kısmının belirlenmesinde önemli rol oynayacaktır. Bu yüzden okul seçiminde dikkatli davranılmalı, puanlara ya da çevrenin dayattıklarına değil, bireylerin ilgileri, yetenekleri ve gelecekte beklenmelerine bakılmalıdır.

Bu çalışmada, devlet liselerinde ve özel liselerdeki öğrencilerin liderlik stillerinin benzerlikleri ya da farklılıklarını belirlemeyi amaçlıyorum. Ve aynı zamanda bu benzerlik ve farklılıkların neden kaynaklandığını incelemek istiyorum.

Öğrenim hayatım boyunca ve araştırma yaptığım süreçte beni destekleyen, desteğini hiç esirgemeyen annem ve eşime; yüksek lisans programının ders aşamasında anlayışla bizlere bilgilerini sunan bölüm hocalarıma teşekkür ederim. Yine ders aşamasında ve sonrasındaki tez sürecinde akademik bilgisi, tecrübesi ve önerileri ile bana yol gösteren tez danışmanım Doç. Dr. Hasan ARSLAN' a ayrıca teşekkür ederim.

İrem DOST

Keşan / EDİRNE

İçindekiler

Onay.....	i
Özet	ii
Abstract	iii
Önsöz	iv
İçindekiler	v
Tablolar Listesi	viii
Bölüm I: Giriş	1
Problem Durumu	1
Problem Cümlesi	2
Alt Problemler	2
Araştırmanın Amacı	3
Araştırmanın Önemi	3
Araştırmanın Varsayımları	3
Araştırmanın Sınırlılıkları	4
Tanımlar	4
İlgili Alanyazın	6
Liderliğin Tarihsel Gelişimi	6
Liderliğin Tanımı	8
Öğrenci Liderliği	10
Liderde Bulunması Gereken Özellikler	11
Liderlik Kuramları	12
Özellik Kuramları	12
Davranış Kuramları	13
Durumsallık Kuramları.....	15

Liderlik Stilleri	19
Liderlik Yönelimleri	24
Bölüm II: Yöntem	27
Araştırma modeli	27
Hedef Evren ve Örneklem	27
Veri Toplama Araçları	35
Liderlik Yönelimleri Ölçeği	35
Verilerin Toplanması	36
Verilerin Analizi	37
Bölüm III: Bulgular	39
Devlet Liselerinde Öğrencilerin Liderlik Özelliklerine Sahiplik Oranlarına İlişkin Bulgular	39
Özel liselerde Öğrencilerin Liderlik Özelliklerine Sahiplik Oranları Oranlarına İlişkin Bulgular	40
Lider Öğrenci Davranışlarının Okul Türüne Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine Dair Bulgular	42
Lider Öğrenci Davranışlarının Sınıf Düzeyine Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine Dair Bulgular	45
Lider Öğrenci Davranışlarının Kişisel Özelliklere Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine Dair Bulgular	46
Lider Öğrenci Davranışlarının Devlet Liselerinde Ve Özel Liselerde Farklılık Gösterip Göstermediğine Dair Bulgular	65
Bölüm IV: Tartışma ve Sonuçlar	68

Ölçeğin Güvenirliğine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma	68
Öğrencilerin Demografik Özellikleri İle İlgili Betimsel Verilere İlişkin Sonuçlar ve Tartışma	68
Devlet Liselerinde Öğrencilerin Liderlik Özelliklerine Ait Sonuçlar ve Tartışma	71
Özel liselerde Öğrencilerin Liderlik Özelliklerine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma	71
Lider Öğrenci Davranışlarının Okul Türüne Göre Farklılıklarına İlişkin Sonuçlar ve Tartışma	71
Lider Öğrenci Davranışlarının Sınıf Düzeyine Göre Farklılıklarına İlişkin Sonuçlar ve Tartışma	73
Öğrenci Liderlik Davranışlarının Kişisel Özelliklere Göre Farklılıklarına İlişkin Sonuçlar ve Tartışma	73
Devlet Liselerinde ve Özel Liselerde Lider Öğrenci Davranışları Farklılıklarına İlişkin Sonuçlar ve Tartışma	74
Öneriler	75
Kaynakça	76
Ekler.....	83

Tablolar Listesi

Tablo No	Başlık	Sayfa
1	Öğrencilerin Cinsiyete Göre Dağılımı	28
2	Öğrencilerin Gittikleri Okul Türüne Göre Dağılımı	29
3	Öğrencilerin Sınıflara Göre Dağılımı	29
4	Öğrencilerin Kaç Kardeş Olduklarına Dair Dağılım	30
5	Öğrencilerin Ailenin Kaçınıcı Çocuğu Olduklarına Dair Dağılım	31
6	Öğrencilerin Kendilerine Ait Odalarının Olup Olmadığına Dair Dağılım ...	31
7	Öğrencilerin Babalarının Mezun Oldukları Okula Göre Dağılımı	32
8	Öğrencilerin Babalarının Mesleklerine Göre Dağılımı	32
9	Öğrencilerin Annelerinin Mezun Oldukları Okula Göre Dağılımı	33
10	Öğrencilerin Annelerinin Mesleklerine Göre Dağılımı	33
11	Öğrencilerin Ailede En Çok Kimle Vakit Geçirdiğine Dair Dağılım	34
12	Öğrencilerin Ailelerinin Ortalama Aylık Gelir Durumuna Göre Dağılımı...	34
13	Devlet Liselerinde Öğrencilerin Liderlik Özelliklerine Sahiplik Oranları	39
14	Özel liselerde Öğrencilerin Liderlik Özelliklerine Sahiplik Oranları	40
15	Lider Öğrenci Davranışlarının Okul Türüne Göre Farklılıkları	42
16	Lider Öğrenci Davranışlarının Sınıf Düzeyine Göre Farklılıkları	45
17	Öğrencilerin Liderlik Davranışlarının Cinsiyete Göre Farklılıkları	47
18	Öğrencilerin Liderlik Davranışlarının Sahip Oldukları Kardeş Sayısına Göre Farklılıkları	49
19	Öğrencilerin Liderlik Davranışlarının Ailelerinin Kaçınıcı Çocukları Olduklarına Göre Farklılıkları	51
20	Öğrencilerin Liderlik Davranışlarının Kendilerine Ait Odalarının Olup Olmaması Yönünde Farklılıklar	53

21	Babalarının Öğrenim Durumlarının Öğrencilerin Lider Davranışlarına Etkililiği.....	55
22	Babalarının Mesleklerinin Öğrencilerin Lider Davranışlarına Etkililiği	57
23	Annelerinin Öğrenim Durumlarının Öğrencilerin Lider Davranışlarına Etkililiği	59
24	Annelerinin Mesleklerinin Öğrencilerin Lider Davranışlarına Etkililiği	61
25	Ailede En Çok Zaman Geçirdikleri Kişilerin Öğrencilerin Lider Davranışlarına Etkililiği	63
26	Ailelerinin Ortalama Aylık Gelirinin Öğrencilerin Lider Davranışlarına Etkililiği	64
27	Devlet Liselerinde Ve Özel Liselerde Lider Öğrenci Davranışları Farklılıkları	66

Kısaltmalar Listesi

df	:Serbestlik Derecesi
F	:İstatistiklerin Varyans Analizi İle Anlamlılığını Sınamada Kullanılan Değer
LSD	:Fisher's Least Significant Differences
N	:Frekans
P	:Anlamlılık Derecesi
Ss	:Standart Sapma
SPSS	:Statistical Package For Social Sciences
t	:İstatistiklerin Anlamlılığını Saptamada Kullanılan Değer
TEOG	:Temel Eğitimden Ortaöğretime Geçiş Sınavı
X	:Aritmetik Ortalama
YGS	:Yüksek Öğretime Geçiş Sınavı
%	:Yüzde Değeri

Bölüm I

Bu bölümde araştırmanın problem durumu, amacı, önemi, varsayımları ve sınırlılıkları ele alınmış ve çalışmada geçen kavramların tanımlarına yer verilmiştir.

Problem Durumu

Öğrencilerin kişisel, sosyal ve algısal farklılıkları vardır. Kimi dışa dönük, girişken, kimi içe kapanık, utangaçtır. Kimi etkileyici, eleştiren ve sorgulayanken, kimi çekingen, kendini ifade edemeyendir. Yani her öğrenci farklı bireysel özelliklere sahiptir.

Öğrencilerin farklı özelliklerinin yanı sıra liderlik kavramı da farklı şekillerde kendini gösterebilir. Bazen içe dönük, sakin kişiliklerde de güçlü liderlik özelliklerine rastlanabilir.

Lider, ortak hedefler doğrultusunda bireyleri bir araya getiren, ortak hedefleri benimseten, bireyler arasında bağ oluşturan, farklı bireylerin güç ve bilgilerini bir araya getirerek sinerji yaratan kişidir. Dolayısıyla lider öğrenci olmak zor iştir. Çünkü öğrencilerden bazı vasıfları taşınması beklenir. Örneğin; lider öğrenciler; sosyal açıdan gelişmişlerdir; kendilerini rahatlıkla ifade edebilirler. Faaliyetlere aktif olarak katılırlar ve diğer kişileri hal ve tutumlarıyla etkilerler. Haklarını savunmayı bilirler ve çevrelerinde sevilirler.

Liseler, bu kişisel özelliklerin şekillendiği en önemli dönemdir. Dolayısıyla öğrencilerin tercih edecekleri liseler, hayatlarının sonraki kısmının belirlenmesinde önemli rol oynayacaktır. Bu yüzden okul seçiminde dikkatli davranılmalı, puanlara ya da çevrenin dayattıklarına değil, bireylerin ilgileri, yetenekleri ve gelecekte beklenenlerine bakılmalıdır.

Özellikle lise döneminde gençler birbirleriyle vakit geçirmek isterler. Aileden çok arkadaş daha ön plandadır. Tek başlarına yetersiz kalabilecekleri için bir gruba ihtiyaç duyarlar ve bu gruplar doğrultusunda hareket ederler. Dolayısıyla bu grupları yönetecek, onlara yol gösterecek liderlere ihtiyaç duyarlar. Bu yüzden bu çalışmada öğrencilerin hangi

liderlik özelliklerine ne düzeyde sahip oldukları ve bu özelliklerin cinsiyet, gelir durumu, sınıf, okul türü, vb. gibi değişkenlere göre benzerlik veya farklılıklar gösterip göstermediği belirlenmeye çalışılmış ve aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

Problem Cümlesi

Devlet liselerinde (Fen, Anadolu ve Meslek Liseleri) ve özel liselerdeki (Temel Lise, Özel Anadolu ve Özel Fen Lisesi) öğrencilerin liderlik özellikleri ve bu özelliklerin benzerlik ve farklılıkları nelerdir?

Alt Problemler

Bu problem cümlesi doğrultusunda şu alt problemler belirlenmiştir:

1. Devlet liselerinde (Fen, Anadolu ve Meslek Liseleri) öğrenciler hangi liderlik özelliklerine ne düzeyde sahiptirler?
2. Özel liselerde (Temel Lise, Özel Anadolu ve Özel Fen Lisesi) öğrenciler hangi liderlik özelliklerine ne düzeyde sahiptirler?
3. Lider öğrenci davranışları okul türüne göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
4. Lider öğrenci davranışları sınıf düzeyinde anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
5. Devlet liselerindeki ve özel liselerdeki öğrencilerin liderlik davranışları arasında kişisel özelliklere göre anlamlı farklılıklar bulunmakta mıdır?
6. Lider öğrenci davranışları devlet liselerinde ve özel liselerde anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı devlet liselerinde ve özel liselerdeki öğrencilerin hangi liderlik özelliklerine ne düzeyde sahip oldukları ve bu özelliklerin sınıf ve okul türüne göre benzerlik veya farklılıklar gösterip göstermediğini belirlemektir.

Araştırmanın Önemi

Lider öğrenciler, okullarında, buldukları gruplarında örnek model konumundadırlar. Yaptıklarıyla, davranışlarıyla diğer öğrencileri etkilemektedirler. Proje ve çeşitli programlara etkin katılırlar ve dolayısıyla okulları için de avantaj sağlarlar. Hatta bazı ülkelerde gençlere liderlik özellikleri kazandırmaya yönelik kurslar açılmıştır.

Öğrenciler becerilerini çeşitli yollarla çeşitli durumlarda ortaya koyarlar. Lise dönemi, liderliği destekleyen becerilerin kullanılması ve liderlik potansiyelinin keşfedilmesi için önemlidir. Liseler, bireysel özelliklerin şekillendiği en önemli kademedir. Öğretmenler öğrencilerin kişilik ve liderlik özelliklerinin gelişiminde yardım edebilirler. Bu yüzden ülkemizde de çeşitli il ve ilçelerde lider öğrenciler yetiştirilmesi amacıyla özellikle rehber öğretmenlere eğitim seminerleri verilmektedir.

Dolayısıyla lise seçimi, hayatın gelecek akışına yön verecektir. Bir Fransız, Amerikan lisesine girildiğinde, bir Anadolu lisesi, fen lisesi ya da meslek lisesine ya da özel liselere girildiğinde hayatların akışı etkilenecek ve duruma göre şekillenecektir. Bu doğrultuda farklı okullara giden öğrencilerin kişilik ve lider özellikleri de şekillenecek; benzerlik ve farklılık gösterecektir.

Araştırmanın Varsayımları

1. Öğrencilerin uygulanan anketteki sorulara verdikleri cevapların gerçeği yansıtacağı düşünülmektedir.

2. Anketin uygulandığı okulların ve öğrenci sayılarının, araştırma sonuçlarının genellenebilirliğini sağlayacak büyüklükte olduğu varsayılmaktadır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Araştırma 2015-2016 eğitim-öğretim yılı ile ve Edirne ili merkez ve ilçelerindeki devlet liseleri (Fen, Anadolu ve Meslek Liseleri) ve özel liseler (Temel Lise, Özel Anadolu ve Özel Fen Lisesi) ile sınırlıdır.
2. Araştırma bu liselerdeki 9, 10, 11 ve 12. sınıf öğrencilerinden toplanan veriler ile sınırlıdır.
3. Bu araştırmanın sonuçları Liderlik Yönelimleri Ölçeğinin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

Tanımlar

Liderlik: “Hayranlık duyulan kişilik özelliklerinin pek çoğuna sahip olduğunu ortaya koyabilmek”, “insanları zihinsel, fiziksel ve duygusal olarak etkileyebilme sanatı” ve “amaç, kültür, strateji, temel kimlikler ve kritik süreçler gibi örgütü var eden ussal ve iyi düşünülmüş eylemleri yönetmek, geleceği yaratmak ve ekip kurmak” şeklinde ifade edilmiştir (Erçetin, 2000).

Liderlik Stilleri

Liderlik stillerinin en belirgin olanları :

- Otoriter Lider,
- Destekleyici Lider,
- Demokratik ve Katılımcı Liderler,
- Hümanist Lider,
- Liberal Lider,
- Karizmatik Lider,
- Doğal Lider,

- Kurum içi Ağ Oluşturan Liderlerdir.

Otoriter Lider: Otorite liderdedir. Astlarla lider arasında iletişim tek yönlü olup, liderin emirlerini iletmesi biçiminde olduğundan olumsuz bir tip olarak kabul edilebilir; ancak lider kararları tek başına verdiği için, karar verme süreci hızlıdır.

Destekleyici Lider: Diğer üyelerin görüşlerini ve önerilerini alır; ancak kararları kendisi verir. Katılım ve ödül sistemleri uygulanır.

Demokratik ve Katılımcı Liderler: Kararları, diğer üyelere danışarak ve onların fikirlerine başvurarak alır. İletişim iki yönlüdür. Grupta yardımlaşma teşvik edilir. Ancak bu, karar alma sürecini yavaşlatmaktadır. Bu nedenle kriz dönemlerinde uygun değildir.

Hümanist Lider: Diğer üyeleri korumaya yönelik davranışlar gösterir. Genellikle ödül sistemi kullanılır.

Liberal Lider: Üyeler tamamen serbesttir. Lider, grup üyelerinden biri gibi davranır. Kararlar hep birlikte alınır.

Karizmatik Lider: Cesur, mücadeleci ve vizyon sahibidir. Üyeler tutum ve davranışlarını liderin isteği yönünde değiştirirler.

Doğal Lider: Grup tarafından benimsenip kabul edilen liderdir. Grubu yönlendirebilir ve çoğu zaman yasal liderle çatışmaya girer.

Kurum içi Ağ Oluşturucu Liderler: Üyeler arasında denge kurar. “Biz” bilincinin oluşmasını sağlar.

İlgili Alanyazın

Liderliğin Tarihsel Gelişimi

İnsanların tek başlarına bir hayat yaşaması düşünülemez, birbirlerine ihtiyaç duyarlar ve gruplar oluştururlar. Dolayısıyla grupları yönlendirecek, kişilerin istek ve hedeflerine ulaşmalarında onlara yardım ve rehberlik edecek liderler gerekecektir. İnsanların tek başlarına her şeyi yapabilmeleri mümkün değildir, bireysel olarak gerçekleştiremeyecekleri ihtiyaç ve talepleri vardır. Benzer hedef ve ihtiyaçları olan insanlarla bir araya gelir, gruplar oluşturur ve gereksinim duyduklarını gerçekleştirmek adına birlikte hareket ederler. Yani kişiler en başından beri bir gruba dahil olarak hayatlarını sürdürmüş ve sürdüreceklerdir. Bu da liderliğin hayatlarımızın en başından beri her döneminde var olduğunu ve hayatlar devam ettiği sürece var olacağını göstermektedir.

Tarihin ilk dönemlerinde var olan imkanlar, yaşayış biçimleri göz önüne alındığında, bilgi, teknoloji, sanayinin olmadığı dönemlerde dahi insanlar temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek, hayatta kalabilmek için bir araya gelmişler, birlikte çalışmışlardır. Zaman ilerledikçe bilgi, teknoloji, sanayi ve diğer çalışma alanları geliştikçe de bu değişmemiş kişiler birlikte yaşamış ve çalışmışlardır. Bu da liderliği hep var etmiştir. Sadece değişen zamanla beraber liderlik anlayışı da değişmiştir. Dönemlerin yaşam koşullarına bakıldığında ilk zamanlar toplumdaki liderlerden güç, cesaret gibi özellikler beklenirken günümüz modern toplumlarında bu özellikler bilim ve teknolojiyle beklentiler doğrultusunda değişmiş, çeşitlenmiştir. Liderlerden daha çok etkili karakter özellikleri, örnek davranışlar sergilemeleri beklenmiştir.

Milattan önce bir kavram olarak yönetimin ortaya çıktığı dönemlerde de liderlik ile ilgili görüşlere rastlamak mümkündür. Bu dönemlerde liderliğin planlama, örgütleme, yönlendirme ve kontrol gibi yönetsel işlevlerine rastlanmıştır (Ekici, 2009).

1900'lü yıllarda liderliği kapsayan ilk bilimsel araştırmalar yapılmaya başlanmış ve doğal liderlerin özellikleri betimlenmeye çalışılmıştır. Araştırmacılar 1940'lı yıllarda çeşitli kişisel özelliklerini açıklamaya çalışmış, 1960'lı yıllarda genel anlamda liderlik davranış özelliklerini belirlemeye yönelmişlerdir. 1980'li yıllarda ise gelişen ve değişen modern yaşamla beraber değişen ve çeşitlenen liderlik davranışları üzerinde durmuşlardır (Deliveli, 2010).

Lider davranış özelliklerini belirlemeye yönelik çeşitli psikolojik testler geliştirilmiş, kimlerin lider olup kimlerin olamayacağı tartışılmış, ayırt edici tutum ve davranışlar üzerine çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar sonucunda liderlik kavramının genelinin sadece lider baz alınarak açıklanmasının yetersiz olduğu görülmüştür (Tabak, 2005). Bu da beraberinde yeni çalışmalara zemin hazırlamıştır.

Michigan Üniversitesi çalışmaları liderliği farklı boyutlarda ele almış, bu konuda kapsamlı araştırmalar yapmıştır. 1950'li yılların başında Michigan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü kurulmuş ve liderlikle ilgili geniş araştırmalara yer verilmiş ve yine aynı yıllarda konuyla ilgili ilk rapor sunulmuştur. Bu çalışma sonucunda örgütteki bölümlerde verimin düşük ya da yüksek olmasının yöneticilerin lider davranış özelliklerini değiştirip değiştiremeyeceği ve yöneticilerin liderlik özelliklerinin ne olabileceği konusu irdelenmiştir (Başaran, 1998).

Michigan Üniversitesi çalışmalarının yanı sıra Ohio State Üniversitesi çalışmaları da örgütlerde görülen liderlik özellikleri üzerinde durmuş, bu lider davranış özelliklerini belirleme amacıyla Stogdill tarafından çalışmalar yürütülmüştür. Ohio State Üniversitesi araştırmalarında kullanılan 'Lider Davranışını Betimleme Anketi' çeşitli çalışmalara öncülük etmiş, birçok alanda kullanılmıştır (Korman, 1977).

Michigan ve Ohio üniversitelerinde yapılan liderlikle ilgili çalışmalar başka çalışmalara ışık tutmuş, konuyla ilgili yeni araştırmalar yapılmıştır. Yapılan bu araştırma ve

çalışmalar liderlik ve lider davranış özellikleri üzerine birçok farklı tanımın yapılmasına neden olmuştur.

Liderliğin Tanımı

Erçetin, liderliği; hayranlık duyulan kişisel özelliklere sahip olmak ve bu özellikleri diğer kişilere de gösterebilmek, diğer kişileri her anlamda ussal ya da duygusal olarak etkilemek, örgütü amaç ve hedefleri doğrultusunda çatışma ve kriz dönemlerinde de etkin bir şekilde idare edebilmek, örgüt içinde ekip oluşturabilmek ve örgütün gelişimini sağlayarak ayakta kalmasını sağlamak şeklinde tanımlamıştır.

Liderlik, örgütün hedef ve amaçlarını gerçekleştirme, bunun için çalışmalarını yürütme ve örgütteki diğer kişilerin davranışlarını etkileyip geliştirme sürecidir (Bartol & Martin, 1991).

Liderlik ancak kişilerin oluşturduğu topluluklar dahilinde ortaya çıkabilir. Toplulukların olmadığı yerlerde liderlikten söz edilemez. Kişisel güç, etkin ve hızlı kararlar alabilme ve bu kararları uygulayabilme, örgütteki kişileri örgütün hedef amaçları doğrultusunda etkileyebilme ve yönlendirebilme, kişilerin örgüt için birlikte çalışabilmelerini, birlik olabilmelerini sağlama, örgüt içinde güven ortamı sağlama liderlik ile ilgili tanımlara yön veren temalardır.

Genel olarak liderlik, örgüt içinde birliktelik ve güven sağlama, kişileri kontrol edebilme, etkileyebilme sürecidir. Örgütün ayakta kalabilmesi, hedef ve amaçlarını gerçekleştirebilmesi ve grubun devamlılığı için liderlik kavramı kaçınılmazdır (Şişman, 2002).

Liderlik, kişilerin ortak hedefler için birlikte çalışmalarını sağlar. Belirli amaçlar doğrultusunda insanların bir araya getirilmesi ve bu amaçların gerçekleşebilmesi için birlikte hareket edilmesidir (Eren, 1998).

Liderlik, örgüt üyelerine örnek olmak, onlara ilham vermek ve yol göstermektir. Örgütte olabilecek değişimlerde karar mercii olmak ve aynı zamanda çatışmaları kontrol altına alabilmek, olası bir kriz durumunda karşılaşılan güçlüklerin üstesinden gelebilmektir (Çalık, 2003).

Liderlik sürecinin yanı sıra lider kelimesi gücü, otoriteyi, emir vermeyi, ödüllendirmeyi, izleyicilere sahip olmayı temsil etmektedir (Doğan, 2007). Lider, örgütteki diğer kişilere rehberlik eder, onlara yol gösterir, değişimi, gelişimi, birlik olmayı, birlikte yol almayı öğretir, grubun ihtiyaçlarını göz ardı etmez. Grubun ortak amaç ve hedef davranışlarını belirler ve gerekirse değiştirebilir (Saruhan, 2009).

Lider, tutum ve tavırlarıyla örgütteki diğer kişilerin yaratıcılıklarını geliştirebilecek ve kendilerini ifade edebilecekleri bir ortam oluşturur ve daha yaratıcı kişiler olabilmelerine olanak sağlar (Çekmecelioğlu, 2005).

Liderlik, genel olarak, uygun koşullar sağlanarak aynı amaç doğrultusunda insanları bir araya getirerek gruplar oluşturma ve kişilerin birlikte çalışmalarını etkileme ve yönlendirme sürecidir. Liderin örgüt ya da grup içinde yaptıklarını kapsar (Koçel, 2001). Lider ise bu liderlik sürecini işletir, kişilerin ortak hedef doğrultusunda hareket etmesini, çalışanların birbirleriyle uyumlu olmalarını sağlayan, dolayısıyla hal ve tavırlarıyla işleri etkileyen onlara örnek model olan kişidir.

Usal liderlik kavramının aşağıda sıralanmış olan özellikleri vurgulamaktadır:

* Liderliğin olabilmesi için insanların ortak hedef ve amaçlara sahip olması ve bu yüzden bir grup ya da topluluk oluşturmaları gerekmektedir.

* Liderlik, örgütteki insanlar arasında iletişimin sağlanması ve karşılıklı etkileşimin oluşturulmasıdır.

* Liderlik, kişilerin bireysel çalışmalarının birbirleriyle uyum içinde olmalarını sağlar.

* Liderlik, kişileri ortak amaç ya da amaçlar etrafında bir araya getirmek, kişileri motive etmek ve onları amaçların gerçekleşmesi konusunda güdülemektir.

* Lider de bu amaçlar için çok çalışmalı, rol model olara en başta gelmeli ve zorluklar karşısında pes etmemelidir. Rehber, danışman ve hakem rolünde olmalı, güven ve beraberliği sağlamalıdır.

Öğrenci Liderliği

Öğrenci liderleri, yer aldıkları örgüt veya grup içinde hal ve tavırlarıyla diğer kişilere örnek olurlar. Davranışlarıyla örgütün, okulun amaçları uyuşmalıdır; çünkü arkadaşları için örnek model konumdadırlar. Yapılan etkinliklerde aktiftirler ve aynı zamanda iyi bir takım oyuncusudurlar. Proje, program, gösteri ya da toplantılara etkin katılmalı, diğer kişilere karşı saygılı, içten ve dürüst olmalıdırlar (Alston, 2002). Lider öğrenci, bilgilidir ve bilgisini diğerleriyle paylaşır. Hedef kazanımları için çalışır, grup arkadaşlarını bilinçlendirir. İyi bir arkadaşır. Diğer öğrenciler, öğretmenler ve idarecilerle iyi anlaşır ve işbirliği içinde çalışır. Okulun ya da bulunduğu grubun ihtiyaçlarının farkındadır ve bu ihtiyaçların karşılanması için etkinlikler düzenler ve etkinliklere aktif olarak katılır.

Lider öğrenci, dahil olduğu program, proje ya da toplantı gibi etkinliklerde karşılaşılan sorunların üstesinden gelebilmeli, çözüm odaklı olmalıdır. Olası çatışmalara karşı temkinli ve stratejik davranmalıdır. Arkadaşlarına, öğretmenlerine ve idarecilere karşı yardımseverdir (Tüysüz, 2007). Özellikle ortaöğretim kurumlarında öğrenci meclisi, öğrenci konseyi ve okul temsilciliği gibi öğrencilerin fikirlerinin ön planda olduğu sistemler bulunmaktadır. Bu programlar öğrencilerin fikirlerini sunmalarına, kendilerini gösterebilmelerine ve liderlik yapabilmelerine olanak sağlar. Bu programlarda öğrenciler, diğer öğrenciler tarafından seçilerek görev alırlar. Sonrasında ise seçilen lider öğrenciler, öğretmenler ve idarecilerle birlikte öğrencilerin yönetimi ile ilgili karar süreçlerine katılırlar (Robertson, 1997).

Öğrencilerin liderlik özelliklerini gösterebilmeleri ve bu özelliklerini geliştirebilmesi için okulların uygun fırsatları sağlaması gerekmektedir. Okulun öğrencilerin bilişsel, duyuşsal, davranışsal ve psiko-motor becerilerinin gelişmesini sağlaması, etkin bir öğrenme yaşantısı sunması gerekmektedir (Özdemir, 2000).

Liderde Bulunması Gereken Özellikler

Lider olarak adlandırılan kişinin birçok kişisel özelliğe sahip olması beklenir. Tabii ki her liderin özellikleri aynı ya da olacak diye bir kural yoktur. Liderlik tek bir kalıba sığdırılmaz. Kişi; grup, örgüt ya da toplum içinde izlenen konumdaysa, ön plana çıkabiliyorsa, olayların farkındaysa ve farkındalık yaratabiliyorsa, iletişimi güçlü ve etkileşim sağlayabiliyorsa, etkileyebiliyor ve değiştirebiliyorsa bazı şeyleri lider olabilir diyebiliriz (Başaran, 1998).

Liderlerin kişiler arası iletişimi kuvvetli olmalıdır: Etkili bir liderlikte lider; yeni fikirler ve öneriler üretebilmeli, açık, net, anlaşılır olmalı, problemlere odaklanabilmeli ve çözümler bulabilmelidir. İçten, güvenilir, tartışabilen ve eleştirel biri olmalıdır (Özkaya, 2000).

Lider; aynı zamanda, iyi bir dinleyicidir. Okur ve öğrenir. Belirli bir bilgi birikimi ve tecrübesi vardır. Karşılaşılabileceği imkanları değerlendirir, ufku geniştir. Olabilecekleri önceden fark edebilir, sabırlı ve temkinlidir. Düşünmeden hareket etmez (Özkaya, 2000).

Lider yaratıcı olmalı ve diğer grup üyelerini çalışmalarının yaratıcı olması konusunda teşvik etmelidir. Sistematiik düşünebilmeli, örgüt içinde ya da dışındaki sorunlar ve olaylar arasındaki ilişkileri görebilmelidir.

Ayrıca başkalarının duygularını anlayabilmeli, insanlarla empati kurabilmelidir. Diğer grup üyelerinin fikir ve görüşlerinin farkındadır ve diğer görüşlere değer verir ve onları değerlendirir. Örgüt ya da grup içinde bir bütün olduklarını onlara hissettirir, böylelikle örgüt

içinde verimlilik artar, bununla birlikte lider özelliklerini geliştirme fırsatı da bulur (Gürsoy, 2005).

İyi bir liderin sağlam ve güçlü bir iradeye sahip olması gerekir. Zor şartlarda dahi pes etmemelidir. Kültürlü ve aynı zamanda öz disiplinle beraber özgüveni yüksek olmalıdır. Duygularını kontrol edebilmelidir. Tutarlı ve dengeli olmalıdır.

Lider, diğer kişilere içten ve saygılı yaklaşmalıdır. Davranışları tutarlı ve ahlaki değerlerle örtüşmelidir. Kişinin lider olabilmesi için adaletli, paylaşımcı, yardımsever, dürüst, alçak gönüllü, özgüveni yüksek ve optimist olmalı, hal ve tavırlarıyla iyi bir örnek model oluşturmaktadır (Kaya, 2002).

Lider, diğer kişileri korkutarak, zorbalıkla bir şey yaptırmaz aksine kişilere ilham verir, daha iyisi için güdüler. Denetmen gibi değil bir danışman, bir rehber gibi diğer üyelere yol gösterir (Rosen, 1998).

Liderlik Kuramları

Liderlik stillerinin açıklanma sürecinde çeşitli liderlik kuramları oluşturulmuştur. Liderlik kuramlarını Özellik, Davranış ve Durumsallık Kuramları olmak üzere üç grupta toplayabiliriz.

Özellik Kuramları

Özellik kuramlarına göre; bazı kişiler üst otorite tarafından seçilmez. Örgüt içinde, grup tarafından lider olarak kabul edilirler ve bu doğal liderlerin ayırt edici özellikleri ve yetenekleri vardır diyebiliriz (Koçel, 2003; Yukl, 1991).

Aslında bu kuram karmaşık değil; basit ve mantıklıdır. Başarılı kabul edilen liderlerde bazı özellik ya da vasıflar daha fazla görülmektedir (Dereli, 1985).

Stogdill'e göre liderlerde farklı olabilecek beş temel özellik vardır. Bunlar:

1. Kapasite (zeka, dikkatli olma, orijinallik ve yargılama)
2. Başarı (Eğitim, bilgi ve başarı)

3. Sorumluluk (Bağımlılık, girişim, direnme, saldırganlık, kendine güven ve üstün olma isteği)
4. Katılma (Etkinlik, sosyallik, işbirliği, uyum sağlama)
5. Konum (Sosyo-ekonomik durum ve popülerite)

Davranış Kuramları

Lider davranışlarının nasıl olması gerektiğini incelemişlerdir. Özellik kuramlarının aksine davranış kuramları, lider kişilerin yetiştirilebileceğini belirtmişlerdir. Liderlerin davranış özelliklerini analiz etmişler ve bu davranışların temel yönelimini belirlemeye çalışmışlardır. Liderin grup üyeleriyle iletişim biçimi, görev dağılımını nasıl yaptığı, işleri nasıl organize edip takip ettiği, kontrol şekli ve hedefleri nasıl belirleyip bu hedeflere kişileri nasıl kattığı davranış kuramları için önemli belirleyici özelliklerdir (Çetin ve Beceren, 2007). Bu kuramın gelişmesinde çeşitli araştırmaların katkıları olmuştur:

Ohio State Üniversitesi Çalışmaları

Liderlerin davranışlarını iki bölümde incelemişlerdir: ilişki yönelimli ve görev yönelimli davranış. İlişki yönelimli davranış, kişiler arası ilişki ve iletişimi baz almaktadır. Lider, diğer grup üyelerini ve görüşlerini görmezden gelmemeli, güvenilir ve iyi bir dost olmalıdır. Görev yönelimli davranış görev ve hedefleri ön planda tutar. Lider amaçları, görevleri belirler ve bu doğrultuda talimatlar verir ve kişileri yönlendirir, kontrol eder ve işin tamamlanmasını sağlar (Koçel, 2011; Yukl, 2010). Liderlik davranışını “yapıyı kurma” ve “anlayış gösterme” şeklinde açıklamışlardır (Schermerhorn, 1995).

Ohio State Üniversitesi çalışmaları, liderin davranış şeklinin grup üyelerinin iş doyumunu ve başarısını etkilediğini göstermektedir. Bir anket geliştirilmiş ve daha sonra da geliştirilen bu anket yoluyla lider davranışının görev yönelimli ve ilişki yönelimli boyutları ölçülmeye çalışılmıştır.

Michigan Üniversitesi Çalışmaları

İşgörene yönelik ve üretime yönelik olmak üzere lider davranışlarını iki boyutta incelemiştir. İşgörene yönelik liderler, kişiler arası ilişkilere önem verirler, grup üyelerinin ihtiyaçlarını dikkate alırlar ve üyeler arasındaki bireysel farklılıkları kabul ederler. Üretime yönelik liderler, işgörene yönelik liderlerin aksine, bireyi değil işi ön planda tutarlar. İşin teknik ve görev yanına ağırlık verirler. Bu liderler, örgütsel amaçların gerçekleştirilmesi için kişileri işi yürütecek bir araç olarak görürler. Yapılan araştırmalarda işgören yönelimli liderlerin üretim yönelimli liderlere oranla daha verimli ve etkin çalıştıkları tespit edilmiştir.

Michigan üniversitesinde yapılan liderlik araştırmalarından elde edilen sonuçlar doğrultusunda, işgörene yönelik liderlerin liderlik ettiği grup üyelerinin işe ilişkin tavır ve tutumlarının daha iyi ve verimliliğin daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Wagner ve Hollenbeck, 1992).

Blake ve Mouton'un Yönetim Gözenegi

Michigan Üniversitesi çalışmalarına benzer olarak verimliliği arttırmak adına liderlik davranışını “üretime yönelik olma” ve “kişiler arası ilişkilere yönelik olma” şeklinde iki temel öge ile açıklamışlardır (Dubrin, 1997).

Bu kuram; zayıf liderlik, otoriter liderlik, dernek liderliği, denge liderliği ve grup liderliği özellikleri üzerinde durmuştur. Eğer bir öğretmen derste dersle ilgili görev ve sorumluluklarını yerine getirmiyor ve öğrencileri derste serbest bırakıyor ise zayıf lider olarak adlandırılır. Öğrencilerin bireysel farklılıklarını, ilgi ve ihtiyaçlarını önemsemiyor ve sadece derste nota önem veriyorsa otoriter liderdir. Dersin hedef ve kazanımlarından uzaklaşarak öğrencilerle birebir sohbet halinde olan bir öğretmen dernek liderliği sergilemektedir. Ders ve öğrencilere orta düzeyde önem veriyorsa denge liderliği; öğrencilerin ilgi, istek ve yeteneklerini, hazırbulunuşluklarını dikkate alıyor ve iletişimi kuvvetli bir öğretmense grup liderliği özelliği göstermektedir (Dağ, 2014).

Durumsallık Kuramları

Durumsallık yaklaşımına göre, her durum için geçerli tek tip liderlik tarzı yoktur. Liderlik özellikleri, farklı koşullarda değişiklik göstermektedir. Lider davranışı önceden kestirilemez. Durumsallık kuramları doğrultusunda; liderin göreve yönelik mi yoksa karşılıklı ilişkilere yönelik mi davranış sergilemesi, grup üyelerinin belirli bir iş veya etkinliği yaparken gösterdikleri hazır olma düzeyine bağlıdır (Dilts, 1996). Durumsallık yaklaşımları arasında:

- Fiedler'in Durumsallık Kuramı
- Ardışık Liderlik Kuramı
- Yol Amaç Kuramı (Robert House ve Martin Evans)
- Vroom ve Yetton' un Normatif Kuramı
- Hersey ve Blanchard'in Durumsal Liderlik Kuramı
- Reddi'nin Üç Boyutlu Liderlik Kuramı (Etkili ve etkisiz lider) sayılabilir.

Bu yaklaşımların ortak noktası; görev ya da ilişki ağırlıklı bir liderlik tarzının her durum ve koşulda geçerli olamayacağıdır. Bazı durumlarda göreve yönelik liderlik tarzı sergilenebileceği gibi, bazı durumlar da tersine ilişki merkezli bir liderlik tarzı duruma uygun ve verimli olabilir (Çağlar, 2004).

Fiedler'in Durumsallık Kuramı

Bu kuram ortamın elverişli olması durumuna göre liderin ortaya çıkacağı varsayımına dayanmaktadır. Bir ortamda liderin doğması olanaksız olmayabilir, ama gerekli de olmayabilir. Lider, gerekli durumda ortaya çıkar. Fiedler'e göre, liderin kişiliği ile bulunduğu ortamın karmaşıklığı ve yapısal özelliği bir araya gelerek lideri oluşturur. Bundan dolayı bazı liderler, bulunulan koşullara göre bir örgütte başarılı olurken, başka örgütlerde aynı başarıyı gösteremeyebilirler. Fiedler, liderlik durumlarını üç boyutta sınıflandırmıştır. Bu boyutlar; (1) liderin grup üyeleri ile olan bireysel ilişkileri, (2) grubun yürütmekle yükümlü olduğu görevler ve bunların derecesi, (3) liderlik konumunda bulunan güç ve otorite (Ergun, 1981).

Fiedler'in Araştırmasının Sonuçları:

- Liderin grup üyeleriyle iyi bir ilişkisi varsa, işin yapılmasında diğer kişilerin de fikirlerini dikkate alıyorsa ve lider bulunduğu konumu iyi kullanıyorsa en yüksek etkililiğe ulaşır.
- Grup üyeleriyle iyi bir ilişkisi olmamasına rağmen, görev yapısını açıkça belirlemiş güçlü bir lider de yüksek düzeyde verim sağlar.
- Grup üyeleriyle iyi bir ilişkisi olmayan, görev yapısını belirleyemeyen ve bulunduğu konumu iyi kullanamayan etkinliği en düşük olan liderdir.
- Grubun verimliliğini liderin kritik durumlarda ne tarz bir liderlik biçimi göstereceği belirler..
- Uygun ortam oluşursa gruptan herhangi birisi, liderlik davranışını gösterebilir.
- Her durum için geçerli, en etkili bir liderlik biçimi yoktur.

Ardışık Liderlik Kuramı

Bu kuram, Robert Tannenbaum ve Warren Schmidt tarafından 1950'li yıllarda tanımlanmıştır. İkili liderlik davranışını üst (patron) merkezli den ast merkezliye doğru sıralamışlardır. Modelleri, kimin karar verdiğine göre yapılandırılmıştır. Lider seçiminin üst ya da astların sahip olduğu güce göre ya da duruma göre yapılandırılacağını belirtmişlerdir. Bahsedilen durum zaman, örgütün yapısı ve büyüklüğü veya hedefleri olabilir. Üst düzey yöneticiler de liderlik davranışını belirlemede etkilidirler. Örneğin üst düzey yöneticiler otokratik bir davranış gösteriyorlarsa, orta düzey yöneticiler de aynı biçimde bir davranış gösterme eğiliminde bulunurlar. Önemli kavramlardan biri de zamandır. Eğer liderler, diğer kişilerin davranışlarını değiştirmek için yeterli zamanı bulamazlarsa otokratik liderlik özellikleri gösterirler (Arun, 2008).

Yol Amaç Kuramı

Bu kuram House ve Mitchell tarafından geliştirilmiştir. Liderin kişiler üzerinde nasıl bir etkisinin olduğunu, örgütün hedeflerini nasıl algıladığını ve hedef kazanımlara nasıl ulaşabileceğini incelemişlerdir. Bu kurama göre bir insanın davranışlarını etkileyen iki faktör vardır: Kişinin belirli davranışların belirli sonuçlara ulaştıracağı konusundaki inancı ve bu sonuçlara kişinin verdiği değer. Yani liderin, izleyicilerin bekleşini etkileme derecesi yol, verdikleri değeri etkileme derecesi ise amaç olarak adlandırılmıştır. Liderin en önemli işi, izleyiciler için önemli sayılacak amaçlar belirlemek ve izleyicilerin bu amaçları gerçekleştirecekleri yolu bulmalarına yardım etmek, onlara yol göstermektir. Yol – amaç kuramı doğrultusunda lider, aşağıdaki dört liderlik davranışının birini gösterebilir:

- Emredici (yönlendirici) davranış
- Başarı yönelimli liderlik
- Destekleyici liderlik
- Katılımcı liderlik

Bu davranışların uygunluğu, izleyicilerin kişisel özellikleri, üzerlerindeki çevre baskısı, zaman ve işin niteliği gibi durumsallık faktörleri tarafından etkilenmektedir.

Vroom ve Yetton' un Normatif Kuramı

Bu kuram da her duruma uygun tek bir liderlik biçiminin olmadığını savunmaktadır. Bununla birlikte liderlik davranışları otokratik liderlikten demokratik liderliğe doğru geniş bir çerçevede içinde yer almaktadır. Kuramda iki durumsallık değişkeni vardır: birincisi kararın kabulü ve kalitesi, ikincisi ise liderlik biçimidir (Özkalp ve Kirel, 2001).

Vroom ve Yetton beş davranışsal yapı tanımlamıştır, bu yapılar şu şekilde sınıflandırılabilir:

- Lider kendisine gelen bilgileri kullanır, sorunlarla ilgili karar alır ve çözüm yolları bulur.

- Lider sorunları kesin olarak kendisi çözer.
- Lider sorunla ilgili grup üyelerini birebir bilgilendirir ve onların da fikir ve görüşlerini alır. Ancak bu fikirleri değerlendirip değerlendirmeyeceğine lider karar verir ve son kararı yine kendisi alır.
- Lider, sorunla ilgili grup üyelerini grup içerisinde bilgilendirir ve onların da fikir ve görüşlerini alır. Son kararı yine kendisi verir.
- Lider, sorunla ilgili grup üyelerini grup içerisinde bilgilendirir ve onların da fikir ve görüşlerini alır. Çözüm için ortak bir fikir oluşturulur (Arun, 2008).

Hersey ve Blanchard'in Durumsal Liderlik Kuramı

Bu kuram, etkili liderlik davranışlarıyla grubun olgunluk düzeyi arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışmaktadır. Görev yönelimli ve ilişki yönelimli liderlik şeklinde iki anahtar liderlik davranışı bulunmaktadır.

Lider, hem grubu bir bütün olarak değerlendirir hem de kişilerin bireysel olgunluk düzeylerini dikkate alır. Grubun olgunluk düzeyi yüksekse lider, ilişki yönelimli bir davranış göstermektedir. Tam tersi grubun olgunluk düzeyi düşükse lider, görev yönelimli bir davranış göstermektedir.

Hershey ve Blanchard, dört tip liderlik davranışı belirlemiştir. Bunlardan ilki emredici liderlik biçimidir: Liderler, astlarına her tür yol ve yöntemi ayrıntılı biçimde anlatır. Hershey ve Blanchard bunu, 'yüksek görev, düşük ilişki' şeklinde ifade etmiştir. Olgunluk düzeyi düşük astlar için uygun bir liderlik biçimidir.

İkna edici liderlik biçimi; lider burada grup üyelerine aldıkları kararların nedenlerini anlatır. Bu da 'yüksek görev, yüksek ilişki' şeklinde adlandırılır. İşi tek başlarına yapacak kadar yetenekli olmayan; ancak istekli astlar için uygun bir liderlik biçimidir.

Katılımcı liderlik biçimi; liderin fikirlerini paylaştığı ve kararların biçimlenmesine astları etkin bir biçimde kattığı liderlik biçimidir. 'Yüksek ilişki, düşük görev' olarak adlandırılan yaklaşım, yetenekli ancak yeterince hevesli olmayan astlar için uygundur.

Son olarak, temsil edici liderlik biçiminde ise lider astlarına karar alma ve uygulama konusunda tam otorite verir. 'Düşük görev, düşük ilişki' şeklinde ifade edilen bu liderlik biçimi, sadece gerekli olgunluk düzeyine ulaşmış astlar için uygundur (Özkalp ve Kırel, 2001)

Reddi'nin Üç Boyutlu Liderlik Kuramı

Reddin, liderlikte, ilişki ve görev yönelimli boyutların yanı sıra üçüncü bir boyut olarak etkililik boyutunu eklemiştir. Bu kuramda dört çeşit liderlik biçimi vardır:

- Düşük görev ve düşük ilişki,
- Düşük görev ve yüksek ilişki,
- Yüksek görev ve düşük ilişki,
- Yüksek görev ve yüksek ilişki (Reddin, 1970).

Yönetici hedef kazanımları ne kadar gerçekleştirebiliyorsa o ölçüde etkililik kazanacaktır. Reddin'e, göre farklı durumlarda farklı liderlik biçimleri ortaya çıkmaktadır ve uygun ortam ve koşul olursa etkililik ortaya çıkacaktır. Bu doğrultuda Reddi liderliği etkili ve etkisiz olmak üzere iki şekilde değerlendirmektedir (Aydın, 2007).

Liderlik Stilleri

Liderlikle ilgili birçok farklı tanımla karşılaşmaktayız. Ancak şunu diyebiliriz ki araştırmacılar ve bilim insanları kişisel deneyimleri, çalışmaları ve gözlemleri sonucunda bu tanımları yapmışlardır ve ayrıca lider davranış özellikleri, lideri diğer kişilerden ayıran farkları, liderin öne çıkan yetenekleri ve üstün vasıfları üzerinde durmuşlardır (Deliveli,2010).

Otoriter lider, destekleyici lider, demokratik ve katılımcı liderler, hümanist lider, liberal lider, karizmatik lider ve dönüşümcü liderler liderlik stillerinin en belirgin olanlarıdır.

Otoriter Lider

Her türlü yetki ve sorumluluk liderdedir. İzleyenler sadece liderlerini izler ve liderin çevresinde toplanarak grubun ilk oluşumuna biçimsel katkıda bulunurlar. İzleyenlerin liderlerin planlarından, çoğu olay ve kararlarından çoğunlukla haberleri yoktur. Ayrıca liderlerin yetkisine karşı korku, güvensizlik ve çekingenlik duymaktadırlar (Usal & Kusluvan, 2006).

Lider otoritedir. Astlarla lider arasında tek yönlü iletişim söz konusudur. Lider olumsuz bir şekilde emirler verebilir. Lider kararları tek başına verir. Bu yüzden karar verme süreci hızlıdır.

Çoğu kişi bu modelin eskidiğini düşünmekte; ancak hala sık kullanılan bir yöntemdir. Bu tarz liderlikte kararları lider tek başına alır, astların da bu kararlara uyması beklenir. Bu tarz liderlik X teorisinin varsayımlarını yansıtmaktadır (Bittel ve Newstrom, 1990). Bu yöntemde lider, kurumun politikaları ve standartlarını kendisi belirler ve ayrıca isterse bu politika ve standartları değiştirebilir. Aynı zamanda otoriter liderler astlarından koşulsuz itaat beklerler.

Destekleyici Lider

Destekleyici liderlik davranışında, örgüt içinde dostluk ve samimi bir çalışma ortamı vardır. Lider işgörenlerle yakından ilgilenir. (Can, Akgün ve Kavuncubaşı, 1998). Destekleyici lider aynı zamanda “kişiye dönük lider”, “uyumlu lider” gibi kavramlarla ifade edilir. Bu lider, astları ile dostluk kurar, işlerin samimi bir ortamda yürütülmesini sağlar. Destekleyici liderlik davranışında bulunan lider, bu davranışıyla kişilerin iş doyumunu ve işlerini başarma güçlerini olumlu yönde etkilemektedir (Erdoğan, 1997).

Destekleyici lider, diğer üyelerin görüşlerini ve önerilerini alır; ancak kararları kendisi verir. Katılım ve ödül sistemleri uygulanır. İnsanlara yol gösterir; onları bir şeyler yapmaya

zorlamaz. Onları işe ve sürece dahil eder; mecbur bırakmaz. Bu liderlik biçiminde insanlar araç olarak görülmezler, değerli ve önemlidirler.

Demokratik ve Katılımcı Liderler

Demokratik ve katılımcı liderler, yönetim yetkilerini diğer grup üyeleriyle paylaşırlar. Lider, diğer kişilerin fikir ve görüşlerini dikkate alır ve değerlendirir. Bu doğrultuda da örgütün hedef ve kazanımlarını, planlarını, stratejilerini belirler. İş bölümü yaparken de diğer kişilerin fikirlerini göz ardı etmez. Zaman açısından ekonomik değildir. Karar verme sürecini karmaşık hale getirebilir ve yavaşlatabilir (Gürsoy, 2005).

Demokratik ve katılımcı lider, diğer üyelere fikir danışarak ve onların fikirlerine başvurarak karar alır. Karşılıklı iletişim söz konusudur. Grup üyelerinin birbirleriyle yardımlaşması sağlanır. Ancak bu, karar alma sürecini yavaşlattığından kriz dönemleri için uygun bir lider davranışı değildir.

Örgütün hedeflerini belirlerken lider bireysel karar almaz, diğer üyeleri de bu sürece dahil eder. Ancak bunu kriz dönemlerinde yapamaz. Diğer üyeleri örgütün planlama ve karar alma sürecine ve diğer etkinliklere dahil eder, onları bunun için cesaretlendirir. Kişiler değerli ve önemlidir, lider kişilere saygı gösterir. Ceza yerine ödül sistemi benimsenmiştir (Şimşek, 2001).

Hem çalışana hem de işe önem veren bir liderlik biçimidir. Lider, kararları grup üyeleriyle birlikte alır ve karar sürecine katılmaları konusunda kişileri teşvik eder (Schermerhon, 1984).

Demokratik ve katılımcı lider, kazanımlara ulaşmak için neler yapılabileceğini bilir, teknik anlamda donanımlıdır, alternatif çözüm önerilerinde bulunabilir, durumlar karşısında objektiftir ve gerekli durumlarda eleştiriler yapabilir. Grup üyeleri örgüt içinde karar süreci de dahil etkinliklerde aktif rol aldıklarından örgüte karşı ve işin yapılmasında daha gayretli ve istekli çalışmaktadırlar (Schermerhorn, 2001).

Hümanist Lider

Lider, diğer üyelere içten ve sevecen bir şekilde yaklaşır. Aynı zamanda korumacı bir tavır da sergilemektedir. Burada da ceza yerine ödül sistemini tercih edilmektedir.

Hümanist liderler, kişilerin motivasyonlarını ve iş doyumlarını yüksek tutmaya gayret ederler ve bunu kişileri duygusal anlamda etkileyerek yaparlar. Ödülün cezadan daha etkili olabileceğine inanırlar; ancak zorunlu durumlarda ceza yöntemini de kullanabilirler (Deliveli, 2010).

Hümanist lider kendini ve kararlarının uygunluğunu sorgular ve diğer üyelere karşı dürüst ve samimi davranmaya çalışır (Kissoo, 2005).

Liberal (Tam Serbestlik Taniyan) Lider

Liberal lider, iş için gerekli araç ve kaynakları temin eder ve sonrasında çalışanları ya da kişileri tamamen serbest bırakır. Kişiler işi nasıl yapacaklarına kendileri karar verir, iş dağılımında da özgürlerdir. Lider, kendisine herhangi bir soru sorulursa yanıtlar, onun dışında kişilere müdahale etmez, yani sorumluluk lidere değil, diğer üyelere aittir (Moiden, 2002).

Lider yetkili değildir. Yetki tamamen diğer grup üyelerinin elindedir (Arun, 2008, s. 11).

Üyeler tamamen özgür ve serbesttir. Lider, grup üyelerinden biri gibi davranır. Kararlar hep birlikte alınır.

Liberal liderlik anlayışına göre örgütün çıkarlarını en çok düşünmesi gereken üst otoritenin dahi yetkileri sınırlıdır. Otorite kişilere karışmaz, karışırsa onların özgürlüklerini kısıtlamış olur. Bu yüzden kişiler mümkün olduğunca kendi haline bırakılmalıdır. Bu otorite tipi, bırakın yapsınlar, bırakın geçsinler (laissez faire, laissez passer) ilkesine dayanmaktadır.

Karizmatik Lider

Bu lider çekici ve karizmatiktir. Bu özellikleriyle kişileri etkiler ve diğer grup üyelerinin davranışlarını yönlendirebilir (Koçel, 2001).

Sahip olduğu karizma sayesinde lider, diğer kişilerin sadakatini, güvenini sağlar ve kişiler lidere koşulsuz itaat ederler (Ergeneli, 2006) Karizma, liderin bireysel özelliği olarak görülmektedir. Bu tip liderlerin özgüveni oldukça yüksektir, kendi özelliklerinin farkındadırlar, bu özelliklerine duydukları güven ve inançla karşısındakileri etkilemek isterler (Kırel, 1998).

Karizmatik liderlik, daha çok kriz dönemlerinde görülmektedir. Bu liderler kurtarıcı rolündedirler. Vasıflıdırlar ve güçlü bir kimliğe sahiptirler. Karizmatik liderlerin ortak özellikleri; güçlü bir karakter, yüksek özgüven, bireysel farkındalık, hayranlık uyandırma, etkileycilik ve ikna kabiliyeti olarak sıralanabilir (Çelik ve Sünbül, 2008).

Karizmatik lider cesaretli ve atılımcıdır. Aynı zamanda vizyoner kimliği de vardır. Kişilerin tutum ve davranışlarını istedikleri şekilde yönlendirebilir ve değiştirebilirler.

Karizmatik liderler, kendilerine inandıkları gibi diğerlerinin de ona güvenip inanmasını sağlar ve yüksek performans göstermeleri için onları motive ederler (Howell ve Avolio, 1995). Bu liderler aynı zamanda, çalışanların duygularına önem verirler, bir sorun varsa onları dinler ve anlamaya çalışırlar. Bu yüzden çalışanlar liderlerini sever ve sayarlar. Ayrıca heves ve gayretle çalışırlar. Örgüt amaç ve kazanımlarına katkıda bulunabilmek adına ellerinden geleni yaparlar (Carrell, 1997).

Dönüşümcü (Transformasyonel) Lider

Liderler ile diğer üyeler arasındaki ilişki, liderlerin değer ve inançları ve aynı zamanda liderlerin kişilerin gereksinimlerini ortaya çıkarabilmesine dayanmaktadır (Bresctick, 1999). Dönüşümcü lider, vizyon sahibidir ve bu vizyoner kimliğiyle kişileri etkiler, onları

heveslendirir, çözüm odaklı olmalarını sağlar. Kişilerin örgütün hedeflerini benimsemelerine ve bireysel anlamda kendilerini geliştirmelerine yardımcı olur (Çetinkaya, 2011).

Bu liderin entelektüel ve karizmatik özelliklere sahip olması beklenmektedir. Misyon ve vizyon anlayışına sahip olmalı, çalışanlarının beklentilerini karşılayabilmelidir (Bass, 1990).

Dönüşümcü liderler, grup üyelerinin kişisel gelişimini, sorunlara akılcı çözümler ve yeni varsayımlar üretmelerini teşvik ederler (Barling, 1996).

Transformasyonel liderler, örgüt içinde etkinlikler ve planlama ile ilgili değişiklikler yapabilirler. Bu sayede, grubun başarısının düşme ihtimaline karşın kişileri yenilik ve daha iyisine hazırlayabilir ve bu değişimin faydalı olabileceğine dair onları ikna edebilirler (Eren, 2001).

Liderlik Yönelimleri

Bolman ve Deal (2003), örgütlerdeki kişilerin farklı nedenlerden kaynaklanan sorunlarının olduğunu belirtmişler ve üyelerin farklılık gösteren bu tutumlarını anlamaya ve anlamlandırmaya çalışmışlardır. Bu değişen davranışların sebep olduğu sorunlarla başa çıkabilmek için çoklu liderlik yaklaşımlarına ihtiyaç olduğunu savunmuşlardır.

Bolman ve Deal örgütü; yapı boyutu, insan kaynakları boyutu, politik ve sembolik boyutlar olmak üzere dört çerçevede ele almış, bu dört boyut sayesinde liderliğe yeni bir yaklaşım geliştirmeyi amaçlamıştır. Her bir boyut için örgüt ve örgüt içindeki kişilerin davranışlarına yönelik farklı sayıtlılar bulmuşlardır.

Yapısal Boyut

Bu boyuttaki liderler, kuralcıdırlar. Grup üyeleriyle aralarında belirli bir mesafe vardır. İş bölümüne ve örgüt politikalarının uygulanmasına dikkat ederler. Standartların dışına

çıkılmak istemezler. Temkinli davranırlar. Yapısal liderler, örgütün hedeflerini ön planda tutarlar ve bu davranışlarını bu hedefler doğrultusunda şekillendirirler (Sergiovanni, 2005).

Yapısalcı lider için örgütün hedefleri ve bu hedeflerin gerçekleştirilmesi için yapılacaklar nettir. Yapıyı, çevreyle uyumlu hale getirir. Tarafsız ve objektiftir. Durumları değerlendirir ve gerekli görürse değiştirir ve sorunun çözümüne yeni bir boyut kazandırır. . Her yapısal lider için otoriter denemez; sadece görev sorumluluklarının bilincindedirler ve çalışanların da bu bilince sahip olmalarını isterler (Bolman ve Deal, 2003).

İnsan Kaynağı Boyutu

İnsan kaynağı boyutunda lider, örgüt üyelerini motive eder ve onları cesaretlendirir. Onun için örgüt ve çalışanlar birer araç değildir. Örgütü oradaki çalışanların var ettiğini bilirler. Onlara göre otoriter ve diğerlerinin ilgi ve isteklerine duyarlı olan kişiler başarılı lider olamazlar. Bu liderler çalışanların ihtiyaçlarını göz ardı etmeden örgütün kazanımları için çaba gösterirler. Diğer üyelere güvenir ve inanırlar, onların yaptıklarını destekler ve onları daha başarılı olabilecekleri konusunda güdüleyebilirler. İnsan kaynağı liderinin kişilerle arası iyidir, bilgisini paylaşır ve üyelerin örgüt faaliyetlerine katılımını destekler. Bu lider ayrıca dürüst ve samimidir. Sorunlar karşısında diğerlerinin de fikirlerini önemser ve kişileri çözüm sürecine katar (Bolman ve Deal, 2003, ss. 354-356).

Politik Boyut

Politik lider, örgüte dahil olmayan; fakat örgütü etkileyen diğer gruplarla arasını iyi tutar ve olası çatışmalarla baş edebilir. Ne istediğinin farkındadır. Gücünü dikkatli kullanır, örgütlerin ilgi ve ihtiyaçlarını bilir. Örgütler arasında denge sağlar, grupların pazarlık ederek anlaşmaları için her şeyi hemen kabul etmez (Bolman ve Deal, 2003).

Politik boyutta çatışmaların yaşanması mümkündür. Örgüt hayatında çatışmaların varlığı inkar edilemez. Bu yüzden bu boyuttaki liderler karşılıklı anlaşmaları sağlar, bunun için de kişilerin görüşerek birbirleriyle pazarlık etmesine olanak sağlarlar.

Sembolik Boyut

“Sembolik yaklaşım” insanların içinde buldukları karışık ve kaçınılmaz durumları nasıl düzeltebileceklerine ve anlamlandırabileceklerine dayanır (Bolman ve Deal, 2003).

Sembolik lidere göre en önemli şey diğerleri için esin kaynağı olabilmek, kişilere ilham verebilmektir. Hırslıdırlar ve bu hırsı diğerlerine de aktarırlar. Bu liderler semboller yoluyla kişilerin örgütün misyonunu özümsemelerini sağlarlar. Liderler, örgüt içinde tüm çalışanlar tarafından paylaşılan işaretleri, örgüt üyelerinin davranışlarını örgüt amaçları etrafında şekillendiren ve onları daha verimli çalışmaya götürecek olan sembollerini etkili bir biçimde kullanır ve hatta yeni semboller yaratabilir.

Bölüm II

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma evreni, örnekleme, veri toplama araçları, veri toplama araçlarının dağıtılması, toplanması ve verilerin nasıl analiz edileceğine ilişkin bilgiler verilmiştir.

Yöntem

Araştırma modeli

Araştırma modeli araştırma sorularına cevap vermeyi ve denencelerini test etmeyi sağlayan, verilerin araştırmanın amacına uygun tarzda ekonomik olarak toplanmasını ve çözümlenmesini sağlayan koşulların düzenlenmesidir.

Devlet liselerinde (Fen, Anadolu ve Meslek Liseleri) ve özel liselerdeki öğrencilerin hangi liderlik özelliğine ne düzeyde sahip olduklarını ve bu özelliklerin benzerlik ve farklılıklarını belirlemeye yönelik olan bu çalışmada betimsel nitelikte ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Tarama yöntemi var olan durumu göstermeye yöneliktir. Araştırma için belirlenen konu, birey ya da olgu kendi çerçevesinde olduğu gibi ele alınır ve bunları etkilemek ve değiştirmek için bir şey yapılmaz (Karasar, 2006). Örneklem geniş bir alana hitap eder. Bu doğrultuda çalışmamda, öğrencilerin hangi liderlik özelliğine ne düzeyde sahip olduklarını ve bu özelliklerin benzerlik ve farklılıklarını belirlemek için altı farklı okul türünde – meslek lisesi, anadolu lisesi, fen lisesi, temel lise, özel anadolu lisesi ve özel fen lisesi – 9, 10, 11 ve 12. sınıf öğrencilerine 11 soruluk demografik bilgiler ve liderlik boyutlarıyla ilgili 32 sorudan oluşan bir anket uygulanmıştır.

Hedef Evren ve Örneklem

Araştırmanın hedef evrenini 2015–2016 eğitim öğretim yılında, Edirne merkez ve ilçelerinde, devlet liseleri ve özel liselerdeki öğrenci grupları oluşturmaktadır.

Buna göre çalışma evrenine bağlı olarak Edirne ili merkez ve ilçelerde devlet liseleri ve özel liselerdeki öğrenci grupları örneklem olarak alınmıştır. Altı farklı okul türünde – meslek lisesi, anadolu lisesi, fen lisesi, temel lise, özel anadolu lisesi ve özel fen lisesi – 9, 10, 11 ve 12. sınıf öğrencilerinden 753 kişi örnekleme yöntemine seçkisiz olarak dahil edilmiştir. Ancak sınav dönemine denk geldiğinden özel anadolu ve özel fen lisesi 12. sınıf öğrencilerine anket uygulanamamıştır.

Çalışmada sonuçları etkileyeceği düşünülen cinsiyet, okul türü, sınıf, kardeş sayısı, kardeş sırası, kendisine ait oda, babanın mezun olduğu okul, babanın mesleği, annenin mezun olduğu okul, annenin mesleği, ailede en çok kiminle zaman geçirildiği ve ailenin gelir durumu bağımsız değişkenler olarak ele alınmıştır. Örnekleme yer alan öğrencilerin demografik özellikleri ile ilgili betimsel veriler aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Tablo 1

Öğrencilerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	f	%
Kadın	349	46.3
Erkek	404	53.7
Toplam	753	100

Tabloya bakıldığında kız öğrencilerin araştırma örnekleminin yüzde 46.3'ünü, erkek öğrencilerin ise araştırma örnekleminin yüzde 53.7'sini oluşturduğu görülmektedir. Bu doğrultuda sayı olarak erkek öğrenciler kız öğrencilere göre yüzde 7.4 daha fazladır.

Tablo 2

Öğrencilerin Gittikleri Okul Türüne Göre Dağılımı

Okul türü	f	%
meslek lisesi	151	20.1
anadolu lisesi	126	16.7
fen lisesi	154	20.5
temel lise	126	16.7
özel anadolu lisesi	93	12.4
özel fen lisesi	103	13.7
Toplam	753	100

Öğrencilerin gittikleri okul türüne göre dağılımı incelendiğinde; meslek lisesine giden öğrencilerin % 20.1, Anadolu lisesine giden öğrencilerin % 16.7, fen lisesine giden öğrencilerin % 20.5, temel liselere giden öğrencilerin % 16.7, özel anadolu lisesine giden öğrencilerin % 12.4 ve özel fen lisesine giden öğrencilerin % 13.7 oranında araştırma örneklemini oluşturduğu görülmektedir. Bu doğrultuda öğrencilerin okul türüne göre dağılımında birbirine yakın yüzdeler orana sahip oldukları söylenebilir.

Tablo 3

Öğrencilerin Sınıflara Göre Dağılımı

sınıf	f	%
9. sınıf	209	27.8
10. sınıf	209	27.8
11. sınıf	206	27.4
12. sınıf	129	17.1
Toplam	753	100

Öğrencilerin sınıflara göre dağılımına bakıldığında 9., 10. ve 11. sınıfların yüzdelerinin hemen hemen aynı olduğu görülmektedir. 12. sınıflar ise araştırma örnekleminin % 17.1'ini kapsamaktadır. Araştırma anketinin uygulandığı süreç YGS dönemine denk geldiği için özel Anadolu ve fen liselerindeki 12. sınıf öğrencilerine ulaşılamamış ve anket uygulanamamıştır. Bu nedenle 12. sınıf öğrencilerinin sayısı diğer sınıflara oranla daha azdır.

Tablo 4

Öğrencilerin Kaç Kardeş Olduklarına Dair Dağılım

Kardeş sayısı	f	%
1	166	22
2	442	58.7
3	112	14.9
4	18	2.4
5 ve üzeri	15	2
Toplam	753	100

Öğrencilerin kaç kardeş olduklarına dair dağılıma bakıldığında iki kardeş olanların araştırma örnekleminin yarısından fazlasını (% 58.7) oluşturduğu söylenebilir. Yapılan araştırmada tek çocuk olanlar % 22, üç kardeş olanlar yaklaşık olarak % 15, 4 kardeş olanlar % 2.4 ve 5 ve daha üzeri kardeş olanlar ise % 2 oranında yer almıştır. İki kardeş olan öğrencilerin oranının oldukça yüksek olduğu (% 58.7) görülmektedir.

Tablo 5

Öğrencilerin Ailenin Kaçınıcı Çocuğu Olduklarına Dair Dağılım

Kardeş sırası	f	%
1	410	54.4
2	283	37.6
3	41	5.4
4	15	2
5 ve üzeri	4	0.5
Toplam	753	100

Öğrencilerin ailenin kaçınıcı çocuğu olduklarına dair dağılıma bakıldığında ailenin ilk çocuğu olanların araştırma örnekleminin yarısından fazlasını (% 54.4) oluşturduğu söylenebilir. Ailenin ikinci çocuğu olanların da oranının yüksek olduğu (% 37.6) söylenebilir. Yapılan araştırmada ailenin üçüncü, dördüncü ve özellikle beşinci ve üzeri çocuğu olan öğrencilerin oranının oldukça düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 6

Öğrencilerin Kendilerine Ait Odalarının Olup Olmadığına Dair Dağılım

oda	f	%
evet	674	89.5
hayır	79	10.5
Toplam	753	100

Öğrencilerin kendilerine ait odalarının olup olmadığına dair dağılıma bakıldığında kendisine ait odası olan öğrencilerin araştırma örnekleminin yüzde 89.5'ini, olmayan öğrencilerin ise araştırma örnekleminin sadece yüzde 10.5'ini oluşturduğu görülmektedir. Bu durum öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun kendilerine ait odası olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 7

Öğrencilerin Babalarının Mezun Oldukları Okula Göre Dağılımı

Baba okul	f	%
ilkokul	135	17.9
ortaokul	152	20.2
lise	227	30.1
üniversite	239	31.7
Toplam	753	100

Öğrencilerin babalarının mezun oldukları okula göre dağılımı incelendiğinde ilkokul mezunu olanlar yüzde 17.9, ortaokul mezunu olanlar yüzde 20.2, lise mezunu olanlar yüzde 30.1, üniversite mezunu olanlar yüzde 31.7 oranında araştırma örneklemini oluşturmaktadır. Bu durumda öğrencilerin babalarının çoğunun lise ve üniversitede öğrenim gördükleri söylenebilir.

Tablo 8

Öğrencilerin Babalarının Mesleklerine Göre Dağılımı

Baba meslek	f	%
memur	176	23.4
işçi	165	21.9
serbest meslek	330	43.8
emekli	72	9.6
çalışmıyor	10	1.3
Toplam	753	100

Araştırma örnekleminde yer alan öğrencilerin babalarının mesleklerine göre dağılımına bakıldığında; yaklaşık olarak yüzde 44 oranında çoğunluğun serbest meslekle uğraştığı, yüzde 23.4'ünün memur ve yaklaşık olarak yüzde 22'sinin işçi olduğu, yüzde

9.6'sının emekli olup yüzde 1.3'ünün çalışmadığı görülmektedir. Bu dağılım doğrultusunda çalışmayanların oranının çok düşük olduğu söylenebilir.

Tablo 9

Öğrencilerin Annelerinin Mezun Oldukları Okula Göre Dağılımı

Anne okul	f	%
ilkokul	181	24
ortaokul	152	20.2
lise	212	28.2
üniversite	208	27.6
Toplam	753	100

Öğrencilerin annelerinin mezun oldukları okul türü değişkenine göre dağılımı incelendiğinde dört okul türünde oranların birbirine yakın olduğu görülmektedir. İlkokul mezunu olanlar yüzde 24, ortaokul mezunu olanlar yüzde 20.2, lise mezunu olanlar yüzde 28.2 ve üniversite mezunu olanlar yüzde 27.6 oranında araştırma örneklemini oluşturmaktadır.

Tablo 10

Öğrencilerin Annelerinin Mesleklerine Göre Dağılımı

Anne meslek	f	%
memur	153	20.3
işçi	76	10.1
serbest meslek	87	11.6
emekli	38	5
çalışmıyor	399	53
Toplam	753	100

Örnekleme yer alan öğrencilerin annelerinin mesleklerine göre dağılımına bakıldığında; çalışmayanların yüzde 53 ile ilk sırada olduğu görülmektedir. Kalanının yüzde

20.3'ünün memur, yüzde 10.1'inin işçi olduğu, yüzde 11.6'sının serbest meslekle uğraştığı ve yüzde 5'inin emekli olduğu görülmektedir. Bu dağılım çalışmayan annelerin sayısının çalışan annelerin sayılarının toplamından daha fazla olduğunu ortaya oymaktadır.

Tablo 11

Öğrencilerin Ailede En Çok Kimle Vakit Geçirdiğine Dair Dağılım

ailede zaman	f	%
baba	102	13.5
anne	424	56.3
ağabey	41	5.4
abla	57	7.6
kardeş	128	17
Toplam	752	99.9
Boş	1	0.1

Bu dağılıma göre öğrencilerin ailede yüzde 56.3 ile en çok anneleriyle vakit geçirdiği görülmektedir. Bunu takiben kardeşiyle en çok vakit geçirenler yüzde 17, babasıyla en çok vakit geçirenler yüzde 13.5, ablasıyla en çok vakit geçirenler %7.6 ve abisiyle en çok vakit geçirenler yüzde 5.4 gibi az bir oranla araştırma örneklemini oluşturmaktadır. Bir öğrenci anketteki bir soruyu (Ailede zamanınızı en çok kiminle geçirirsiniz?) boş bırakmıştır.

Tablo 12

Öğrencilerin Ailelerinin Ortalama Aylık Gelir Durumuna Göre Dağılımı

aylık gelir	f	%
500-1500 tl	150	19.9
1500-3000 tl	257	34.1
3000 tl ve üzeri	346	45.9
Toplam	753	100

Öğrencilerin ailelerinin ortalama aylık gelir durumu değişkenine göre dağılıma bakıldığında; yaklaşık olarak yüzde 46'sının ortalama aylık gelirinin 3000 tl ve üzeri olduğu, yüzde 34.1'inin ortalama aylık gelirinin 1500 ve 3000 tl aralığında olduğu görülmüştür. Bu bağlamda çoğunluğun gelir düzeyinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Örneklemin yaklaşık olarak yüzde 20'sini ailesinin ortalama aylık geliri 500 ve 1500 tl aralığında olanlar oluşturmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Tarama modelinde ele alınan bu araştırma devlet liselerinde ve özel liselerdeki öğrencilerin liderlik özellikleri ve bu özelliklerin benzerlik ve farklılıklarını belirlemeye yönelik olduğundan altı farklı okul türünde öğrencilere Bolman ve Deal'ın (1991) geliştirdiği 32 maddelik "Liderlik Yönelimleri Ölçeği" ve 11 soruluk öğrencilerin demografik bilgilerini içeren bir anket kullanılmıştır.

Liderlik Yönelimleri Ölçeği

Bu araştırmada Bolman ve Deal'ın liderlik yönelimleri ölçeği kullanılmıştır. Bolman ve Deal'ın geliştirdiği Liderlik Yönelimleri Ölçeği Dereli tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Bu anket liderlik yönelimlerini 4 boyutta ele almaktadır. Bu boyutlar; yapısal boyut, insan kaynakları boyutu, politik boyut ve sembolik boyuttur. Her boyutun kendi içinde iki alt boyutu bulunmaktadır. Ayrıca bu ölçek 5'li likert tipindedir.

Bolman (2010), bu boyutlara ait güvenilirlik katsayılarını tek tek incelemiş, sonuç olarak, analitik ve örgütlenmiş boyutları içeren yapısal boyutun güvenilirliğini $\alpha = .92$, destekleyici ve katılımcı boyutları içeren insan kaynağı boyutunun güvenilirliğini $\alpha = .93$, güç ve beceri boyutlarını içeren politik boyutun güvenilirliğini $\alpha = .91$, ilham verici ve karizmatik boyutları içeren sembolik boyutun güvenilirliğini ise $\alpha = .93$ olarak bulmuştur.

Öğrencilere sunulmak üzere hazırlanan bu anket formu iki bölümden oluşmaktadır. Anket formunun birinci bölümünde öğrencilerin demografik özelliklerini tespit etmek için araştırmacılar tarafından hazırlanmış form ve ikinci bölümünde ise öğrencilerin liderlik davranışlarını belirlemek için Bolman ve Deal tarafından geliştirilmiş 32 maddelik liderlik yönelimleri ölçeği kullanılmıştır. Bu bölümde öğrencilerin liderlik özelliklerine ve göstermiş oldukları liderlik davranışlarına ilişkin ölçümler vardır. Anketin ikinci bölümünde 5'li likert ölçeği kullanılmış ve 1 (Hiç), 2 (Az), 3 (Orta), 4(Çok) ve 5 (Tam) olarak ifade edilmiştir.

Çalışmada kullanılan anketin güvenilirliğini tespit etmek için güvenilirlik testi yapılmıştır. Ölçeğin Cronbach Alpha güvenilirlik değerinin .936 olduğu belirlenmiştir. Güvenirlik katsayısı 0.80 ile 1 arasında bir değer alıyorsa ($0.80 \leq \alpha < 1.00$) ölçek yüksek derecede güvenilir kabul edilir (Kalaycı, 2009). Bu doğrultuda uygulanan anketin yüksek derecede güvenilir olduğu söylenebilir. Bununla birlikte her bir boyutun Cronbach Alpha katsayılarına da bakılmıştır. Yapısal boyutun Cronbach Alpha güvenilirlik değerinin .816, insan kaynakları boyutunun Cronbach Alpha güvenilirlik değerinin .799, politik boyutun Cronbach Alpha güvenilirlik değerinin .822, sembolik boyutun ise Cronbach Alpha güvenilirlik değerinin .781 olduğu bulunmuştur. Bu durumda yapısal ve politik boyutun yüksek derecede güvenilir olduğu; insan kaynakları boyutu ve sembolik boyutun oldukça güvenilir olduğu söylenebilir.

Verilerin Toplanması

İlk olarak araştırmada kullanılan anketin uygulanabilmesi için enstitüye dilekçe yazılmış; milli eğitim ve valilikten izin alınmıştır. Anket, 2015-2016 eğitim öğretim yılı bahar döneminde ve Edirne ili merkez ve ilçelerindeki altı farklı okul türünde – meslek lisesi, anadolu lisesi, fen lisesi, temel lise, özel anadolu lisesi ve özel fen lisesi – öğrenim gören 9., 10., 11. ve 12. sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. Her sınıf seviyesinde en az 30 öğrenci olacak şekilde sınıflar belirlenmiş ve devlet liselerinde bir ders saatinde anket uygulanmıştır. Özel liselerde ise öğrencilere uygun saatler ayarlanarak ve randevu alınarak bir hafta içerisinde

anket uygulanmıştır. Bu esnada öğrencilere anket ve araştırma ile ilgili gerekli açıklama yapılmış ve veriler toplanmıştır.

Verilerin Analizi

Bu araştırmada Bolman ve Deal'ın liderlik yönelimleri ölçeği veri toplama aracı olarak kullanılmış ve örnekleme yer alan lise öğrencilerine uygulanmıştır. Elde edilen veriler SPSS 18.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Elde edilen verilerle, kullanılan istatistik programında veri tabanı oluşturulmuş ve öğrenci yanıtları işlenmiştir. Uygulanan anketin güvenilirliği ölçülmüş ve güvenilirlik katsayısı $\alpha=0.936$ olarak bulunmuştur. Anket formu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümünde öğrencilerin demografik özellikleri tespit edilmek istenmiştir. Bu doğrultuda öncelikli olarak frekanslar, yüzdeler, aritmetik ortalamalar, ve standart sapmalar bulunmuş ve incelenmiştir.

İkinci bölümde öğrencilerin liderlik özelliklerine ve göstermiş oldukları liderlik davranışlarına ilişkin ölçümler vardır. Burada 5'li likert ölçeği kullanılmış, maddeler 1 = Hiç, 2 = Az, 3 = Orta, 4=Çok ve 5 = Tam ifadeleri ile puanlandırılmıştır. Anketteki sorular dört boyuta ayrılmış hem bu dört boyut hem de geneli doğrultusunda veriler incelenmiştir. Devlet liselerinde ve özel liselerde öğrencilerin hangi liderlik özelliklerine ne düzeyde sahip olduklarını bulmak için frekanslar, yüzdeler, aritmetik ortalamalar, standart sapmalar ve serbestlik dereceleri bulunmuştur. Lider öğrenci davranışlarının okul türüne ve sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini bulmak için One-Way ANOVA tek yönlü varyans analizi uygulanmış, anlamlı ilişkinin hangi değişkenler arasında olduğunu belirlemek için LSD (Fisher's Least Significant Differences) testi yapılmıştır. Devlet liselerindeki ve özel liselerdeki öğrencilerin liderlik davranışları arasında kişisel özelliklere göre anlamlı farklılıklar olup olmadığını belirlemek amacıyla cinsiyet ve oda değişkenleri için t testi, diğer değişkenler için de One-Way ANOVA çoklu karşılaştırma testi uygulanmıştır. Lider öğrenci davranışlarının devlet liselerinde ve özel liselerde anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini

bulmak için de devlet liselerinin ve özel liselerin aritmetik ortalamaları alınarak iki değişken için t-testi uygulanmıştır. Analizler her boyut için ayrı ayrı yapılmış ve tablolar ile sunulmuştur.

Bölüm III

Bu bölümde araştırmanın sonuçlarına ilişkin bulgular ele alınmıştır.

Bulgular

Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen verilerin istatistiksel çözümlemesiyle ulaşılan bulgular üzerinde durulmuştur. Bulgular tablolar ile gösterilmiş ve araştırmanın alt amaçları ve hipotezleri doğrultusunda, elde edilen veriler üzerinde yapılan analizlerin sonuçları açıklanmıştır.

Araştırmanın birinci alt problemini ‘Devlet liselerinde (Fen, Anadolu ve Meslek Liseleri) öğrenciler hangi liderlik özelliklerine ne düzeyde sahiptirler?’ sorusu oluşturmaktadır. Bu doğrultuda devlet liselerinde öğrencilerin liderlik özelliklerine ne düzeyde sahip olduklarını belirlemek için Bolman ve Deal’ın (1991) sınıflamasına göre liderlik boyutlarının ortalaması alınmıştır.

Tablo 13

Devlet Liselerinde Öğrencilerin Liderlik Özelliklerine Sahiplik Oranları

Boyutlar	N	\bar{X}	Ss
Yapısal Boyut	426	3.45	.67
İnsan Kaynağı Boyutu	426	3.72	.63
Politik Boyut	426	3.41	.68
Sembolik Boyut	426	3.40	.63
Genel	426	3.50	.58

Tabloya bakıldığında genel ortalama 5 üzerinden 3.50 bulunmuştur. Dört boyutunda yakın ortalamalara sahip olduğu görülmektedir. Ortalaması 3.72 olan insan kaynağı boyutu

gösterilen en yüksek liderlik tipi oldu. Sonrasında sırasıyla yapısal boyut, politik boyut ve sembolik boyut olarak bulundu.

Araştırmanın ikinci alt problemini ise ‘Özel liselerde (Temel Lise, Özel Anadolu ve Özel Fen Lisesi) öğrenciler hangi liderlik özelliklerine ne düzeyde sahiptirler?’ sorusu oluşturmaktadır. Özel liselerde öğrencilerin liderlik özelliklerine ne düzeyde sahip olduklarını belirlemek için yine Bolman ve Deal’ın (1991) sınıflamasına göre liderlik boyutlarının ortalaması alınmıştır.

Tablo 14

Özel liselerde Öğrencilerin Liderlik Özelliklerine Sahiplik Oranları

Boyutlar	N	\bar{X}	Ss
Yapısal Boyut	317	3.57	.57
İnsan Kaynağı Boyutu	316	3.79	.54
Politik Boyut	315	3.53	.60
Sembolik Boyut	314	3.55	.62
Genel	314	3.61	.52

Tablo incelendiğinde genel ortalamanın 5 üzerinden 3.61 olduğu görülmüştür. Devlet liselerine ait tabloda olduğu gibi burada da dört boyutun yakın ortalamalara sahip olduğu görülmektedir. Gösterilen en yüksek liderlik tipi, ortalaması 3.79 olan insan kaynağı boyutu oldu. Sonrasında sırasıyla yapısal boyut, sembolik boyut ve politik boyut olarak bulundu.

Hem devlet liselerinde hem de özel liselerdeki öğrencilerin liderlik özelliklerine ne düzeyde sahip olduklarını belirlemek için alınan liderlik boyutlarının ortalamalarına bakıldığında genel ortalamanın özel liselerde biraz daha fazla olduğu belirlenmiştir. Her iki

tabloda da gösterilen en yüksek liderlik tipi insan kaynağı boyutudur. Yine diğer boyutların sıralamaları da benzerlik göstermektedir.

Araştırmanın üçüncü alt problemi “Lider öğrenci davranışları okul türüne göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” biçimindedir. Lider öğrenci davranışlarının okul türüne göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla One-Way ANOVA çoklu karşılaştırma testi uygulanmıştır.

Tablo 15

Lider Öğrenci Davranışlarının Okul Türüne Göre Farklılıkları

		Kareler toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p
Yapısal Boyut	Gruplar arası	20.10	5	4.02	10.50	.000
	Gruplar içi	282.20	737	.38		
	Toplam	302.30	742			
İnsan Kaynağı Boyutu	Gruplar arası	10.35	5	2.07	5.93	.000
	Gruplar içi	256.72	736	.34		
	Toplam	267.072	741			
Politik Boyut	Gruplar arası	12.86	5	2.57	6.22	.000
	Gruplar içi	303.86	735	.41		
	Toplam	316.72	740			
Sembolik Boyut	Gruplar arası	11.73	5	2.34	5.96	.000
	Gruplar içi	301.31	736	.39		
	Toplam	289.58	741			
Genel	Gruplar arası	12.75	5	2.55	8.41	.000
	Gruplar içi	222.44	734	.30		
	Toplam	235.19	739			

Lider öğrenci davranışlarının altı farklı okul türüne göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini test etmek için öğrencilerin öğrenim gördükleri okul türleri, Bolman ve Deal'ın liderlik boyutları çerçevesinde tek yönlü varyans analizi ile karşılaştırılmıştır. Test sonucunda, her boyutta okul türleri arasında anlamlı farklar olduğu görülmüş, anlamlı

ilişkinin hangi okul türleri arasında olduğunu belirlemek için LSD (Fisher's Least Significant Differences) testi yapılmıştır.

Yapısal çerçeve boyutunda $F_{(5-737)} = 10.50$, $p < 0.05$ olarak bulundu. Bu da 'varyanslar arası fark yoktur' yokluk hipotezinin reddedildiğini, gruplar arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. Bu boyutta, LSD testi sonucunda, fen lisesi ile meslek lisesi, temel lise ile meslek lisesi, özel anadolu lisesi ile meslek lisesi, özel fen lisesi ile meslek lisesi, fen lisesi ile anadolu lisesi, temel lise ile anadolu lisesi, özel anadolu lisesi ile anadolu lisesi, özel fen lisesi ile anadolu lisesi ve temel lise ile fen lisesi arasında anlamlı fark olduğu; $p > 0.05$ olduğundan anadolu lisesi ile meslek lisesi ($p = 0.127$), özel anadolu lisesi ile fen lisesi ($p = 0.109$), özel fen lisesi ile fen lisesi ($p = 0.063$), özel anadolu lisesi ile temel lise ($p = 0.809$), özel fen lisesi ile temel lise ($p = 0.966$) ve özel anadolu lisesi ile özel fen lisesi ($p = 0.849$) arasında anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır.

İnsan kaynakları boyutunda $F_{(5-736)} = 5.93$, $p < 0.05$ olarak bulundu. Sonuç, gruplar arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. LSD testi sonucuna göre bu çerçevede, fen lisesi ile meslek lisesi, özel anadolu lisesi ile meslek lisesi, fen lisesi ile anadolu lisesi, özel anadolu lisesi ile anadolu lisesi, fen lisesi ile temel lise ve özel fen lisesi ile fen lisesi arasında anlamlı fark olduğu görülmüştür.

Politik boyutta $F_{(5-735)} = 6.22$, $p < 0.05$ olarak bulundu. Bu boyutta da gruplar arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. LSD testi sonucuna göre fen lisesi ile meslek lisesi, özel anadolu lisesi ile meslek lisesi, meslek lisesi ile temel lise, özel fen lisesi ile meslek lisesi, fen lisesi ile anadolu lisesi, anadolu lisesi ile temel lise ve özel anadolu lisesi ile anadolu lisesi arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür.

Sembolik boyutta $F_{(5-736)} = 5.96$, $p < 0.05$ olarak bulundu. Gruplar arasında anlamlı bir fark olduğu tespit edildi. Anlamlı farkın hangi okul türleri arasında olduğunu belirlemek için yapılan LSD testi sonucuna göre, fen lisesi ile meslek lisesi, özel anadolu lisesi ile meslek

lisesi, meslek lisesi ile temel lise, özel fen lisesi ile meslek lisesi, fen lisesi ile anadolu lisesi, anadolu lisesi ile temel lise, özel anadolu lisesi ile anadolu lisesi, özel fen lisesi ile anadolu lisesi ve özel anadolu lisesi ve temel lise arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür.

Genele bakıldığında ise $F_{(5-734)} = 8.41$, $p < 0.05$ olarak bulundu. Bu da yine ‘varyanslar arası fark yoktur’ yokluk hipotezinin reddedildiğini, yani gruplar arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. LSD testi sonucuna göre, fen lisesi ile meslek lisesi, özel anadolu lisesi ile meslek lisesi, meslek lisesi ile temel lise, özel fen lisesi ile meslek lisesi, fen lisesi ile anadolu lisesi, anadolu lisesi ile temel lise, özel anadolu lisesi ile anadolu lisesi, özel fen lisesi ile anadolu lisesi ve fen lisesi ile temel lise arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür.

Araştırmanın dördüncü alt problemini ‘Lider öğrenci davranışları sınıf düzeyinde anlamlı bir farklılık göstermekte midir?’ sorusu oluşturmaktadır. Lider öğrenci davranışlarının sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla One-Way ANOVA çoklu karşılaştırma testi uygulanmıştır.

Tablo 16

Lider Öğrenci Davranışlarının Sınıf Düzeyine Göre Farklılıkları

		Kareler Toplamı	Ss	Kareler Ortalaması	F	p
Yapısal Boyut	Gruplar Arası	.77	3	.25	.63	.592
	Gruplar İçi	301.53	739	.40		
	Toplam	302.30	742			
İnsan Kaynağı Boyutu	Gruplar Arası	1.58	3	.52	1.47	.221
	Gruplar İçi	265.48	738	.36		
	Toplam	267.07	741			
Politik Boyut	Gruplar Arası	.99	3	.33	.77	.507
	Gruplar İçi	315.72	737	.42		
	Toplam	316.72	740			
Sembolik Boyut	Gruplar Arası	1.46	3	.48	1.20	.308
	Gruplar İçi	299.85	738	.40		
	Toplam	301.31	741			
Genel	Gruplar Arası	1.06	3	.35	1.12	.340
	Gruplar İçi	234.12	736	.31		
	Toplam	235.19	739			

Lider öğrenci davranışlarının 9., 10., 11. ve 12. sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini test etmek için öğrencilerin kaçınıcı sınıfta öğrenim gördükleri, Bolman ve Deal'ın liderlik boyutları çerçevesinde tek yönlü varyans analizi ile karşılaştırılmıştır. Test sonucunda, sınıf düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Anlamlı ilişkinin olup olmadığının belirlenmesi amacıyla LSD (Fisher's Least Significant Differences) testi de yapılmıştır.

Yapısal boyutta $F_{(3-739)} = 0.63, p > 0.05$; insan kaynakları boyutunda $F_{(3-738)} = 1.47, p > 0.05$; politik boyutta $F_{(3-737)} = 0.77, p > 0.05$; sembolik boyutta $F_{(3-738)} = 1.20, p > 0.05$ olarak bulundu. Genele bakıldığında ise $F_{(3-736)} = 1.12, p > 0.05$ olarak bulundu. Bu da dört liderlik boyutunda p değeri 0.05'ten büyük olduğu için 'grupların varyansları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark yoktur' şeklindeki yokluk hipotezinin kabul edildiğini, gruplar arasında anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir. Bu durumda, sınıf düzeylerinin varyansları, aralarında anlamlı fark olmadığından eşit sayılabilecektir.

Araştırmanın beşinci alt problemini 'Devlet liselerindeki ve özel liselerdeki öğrencilerin liderlik davranışları arasında kişisel özelliklere göre anlamlı farklılıklar bulunmakta mıdır?' sorusu oluşturmaktadır. Öğrencilerin liderlik davranışlarının kişisel özelliklere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla cinsiyet ve oda değişkenleri için t testi, diğer değişkenler için de One-Way ANOVA çoklu karşılaştırma testi uygulanmıştır.

Tablo 17

Öğrencilerin Liderlik Davranışlarının Cinsiyete Göre Farklılıkları

	cinsiyet	N	X	Ss	df	t	p																																												
Yapısal Boyut	kadın	346	3.48	.63	741	-1.02	.308																																												
	erkek	397	3.53	.64				İnsan Kaynağı Boyutu	kadın	346	3.81	.60	740	2.50	.012	erkek	396	3.70	.59	Politik Boyut	kadın	345	3.42	.62	739	-1.50	.134	erkek	396	3.50	.67	Sembolik Boyut	kadın	346	3.40	.64	740	-2.60	.009	erkek	396	3.52	.62	Genel	kadın	345	3.53	.55	738	-.73	.464
İnsan Kaynağı Boyutu	kadın	346	3.81	.60	740	2.50	.012																																												
	erkek	396	3.70	.59				Politik Boyut	kadın	345	3.42	.62	739	-1.50	.134	erkek	396	3.50	.67	Sembolik Boyut	kadın	346	3.40	.64	740	-2.60	.009	erkek	396	3.52	.62	Genel	kadın	345	3.53	.55	738	-.73	.464	erkek	395	3.56	.57								
Politik Boyut	kadın	345	3.42	.62	739	-1.50	.134																																												
	erkek	396	3.50	.67				Sembolik Boyut	kadın	346	3.40	.64	740	-2.60	.009	erkek	396	3.52	.62	Genel	kadın	345	3.53	.55	738	-.73	.464	erkek	395	3.56	.57																				
Sembolik Boyut	kadın	346	3.40	.64	740	-2.60	.009																																												
	erkek	396	3.52	.62				Genel	kadın	345	3.53	.55	738	-.73	.464	erkek	395	3.56	.57																																
Genel	kadın	345	3.53	.55	738	-.73	.464																																												
	erkek	395	3.56	.57																																															

Öğrencilerin liderlik davranışlarının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği ilişkisiz örneklem için t testi ile sınanmıştır. Yapılan Levene testinin p değeri 0.05'ten büyük olduğu için 'grupların varyansları arasında anlamlı fark yoktur' hipotezi kabul edilmiştir ve bu nedenle t testinin p değeri için varyanslar eşit sayılmış ve tablo o doğrultuda düzenlenmiştir.

Cinsiyetin lider öğrenci davranışları üzerinde anlamlı bir etkisinin olup olmadığını ortaya koymak için yapılan t testinde, yapısal boyutta kız öğrencilerin ortalaması ($X=3.48$) ile erkek öğrencilerin ortalaması ($X=3.53$) arasında anlamlı bir fark görülmemiştir [$t(741)=-1.02, p>0.05$]. Bu boyutta cinsiyetin öğrencilerin liderlik davranışlarını etkilemediği söylenebilir.

İnsan kaynakları boyutunda, kız öğrencilerin ortalaması ($X=3,8143$) ile erkek öğrencilerin ortalaması ($X=3.70$) arasında $p<0.05$ olduğundan anlamlı bir fark bulunmaktadır [$t(740)=2.50, p<0.05$]. Bu boyutta lider öğrenci davranışları üzerinde cinsiyetin etkisinden söz edilir.

Politik boyutta, kız öğrencilerin ortalaması ($X=3.42$) ile erkek öğrencilerin ortalaması ($X=3.50$) arasında anlamlı bir fark görülmemiştir [$t(739)=-1.50, p>0.05$]. Bu boyutta da cinsiyetin öğrencilerin liderlik davranışları üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı söylenebilir.

Sembolik boyutta kız öğrencilerin ortalaması ($X=3.40$) ile erkek öğrencilerin ortalaması ($X=3.52$) arasında $p<0.05$ olduğundan aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır [$t(740)=-2.60, p<0.05$].

Genele bakıldığında kız öğrencilerin ortalaması ($X=3.53$) ile erkek öğrencilerin ortalaması ($X=3.56$) arasında anlamlı bir fark görülmemiştir [$t(738)=-.73, p>0.05$]. Burada ve diğer dört boyutta cinsiyet ve lider öğrenci davranışları arasında anlamlı bir fark görülmemiştir.

Tablo 18

Öğrencilerin Liderlik Davranışlarının Sahip Oldukları Kardeş Sayısına Göre Farklılıkları

		Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p
Yapısal Boyut	Gruplar Arası	3.55	4	.88	2.19	.068
	Gruplar içi	298.75	738	.40		
	Toplam	302.30	742			
İnsan Kaynağı Boyutu	Gruplar Arası	2.87	4	.71	2.00	.092
	Gruplar içi	264.19	737	.35		
	Toplam	267.07	741			
Politik Boyut	Gruplar Arası	2.13	4	.53	1.25	.288
	Gruplar içi	314.58	736	.42		
	Toplam	316.72	740			
Sembolik Boyut	Gruplar Arası	.71	4	.17	.43	.782
	Gruplar içi	300.60	737	.40		
	Toplam	301.31	741			
Genel	Gruplar Arası	1.99	4	.50	1.57	.179
	Gruplar içi	233.19	735	.31		
	Toplam	235.19	739			

Lider öğrenci davranışlarının öğrencilerin sahip oldukları kardeş sayısına göre (1, 2, 3, 4 ve 5 ve üzeri) anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla One-Way ANOVA çoklu karşılaştırma testi uygulanmıştır. Test sonucunda, öğrencilerin sahip oldukları kardeş sayısı ile lider öğrenci davranışları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür

($p>0,05$). Boyutlar içinde anlamlı ilişkinin olup olmadığının belirlenmesi amacıyla LSD (Fisher's Least Significant Differences) testi de yapılmıştır.

Yapısal çerçeve boyutunda $F_{(4-738)} = 2.19, p>0.05$; insan kaynakları boyutunda $F_{(4-737)} = 2.00, p > 0.05$; politik boyutta $F_{(4-736)} = 1.25, p>0.05$; sembolik boyutta $F_{(4-737)} = .43, p>0.05$ olarak bulundu. Genele bakıldığında ise $F_{(4-735)} = 1.57, p>0.05$ olarak bulundu. Bu da dört liderlik boyutunda p değeri 0.05'ten büyük olduğu için aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yok diyebiliriz. Ancak, LSD testi sonucunda, yapısal çerçevede ve insan kaynakları boyutunda tek çocuk olanlarla 3 kardeş olanlar arasında p değerinin 0.05'ten küçük olduğu ($p=0.003$); politik boyutta tek çocuk olanlarla 2 kardeş olanlar arasında p değerinin 0.05'ten küçük olduğu ($p=0.045$) ve aralarında anlamlı bir farkın olduğu görülmüştür.

Tablo 19

Öğrencilerin Liderlik Davranışlarının Ailelerinin Kaçınıcı Çocukları Olduklarına Göre Farklılıkları

		Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	P
Yapısal Boyut	Gruplar Arası	2.73	4	.68	1.68	.151
	Gruplar içi	299.57	738	.40		
	Toplam	302.30	742			
İnsan Kaynağı Boyutu	Gruplar Arası	.48	4	.12	.33	.854
	Gruplar içi	266.58	737	.36		
	Toplam	267.07	741			
Politik Boyut	Gruplar Arası	.47	4	.11	.27	.893
	Gruplar içi	316.24	736	.43		
	Toplam	316.72	740			
Sembolik Boyut	Gruplar Arası	.46	4	.11	.28	.889
	Gruplar içi	300.85	737	.40		
	Toplam	301.31	741			
Genel	Gruplar Arası	.58	4	.14	.45	.768
	Gruplar içi	234.61	735	.31		
	Toplam	235.19	739			

Lider öğrenci davranışlarının öğrencilerin ailelerinin kaçınıcı çocukları olduklarına göre (1, 2, 3, 4 v3 5 ve üzeri) anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla One-Way ANOVA çoklu karşılaştırma testi uygulanmıştır. Test sonucunda,

öğrencilerin ailenin kaçınıcı çocuğu olduğu ile lider öğrenci davranışları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür ($p>0.05$).

Yapısal çerçeve boyutunda $F_{(4-738)} = 1.68, p>0.05$; insan kaynakları boyutunda $F_{(4-737)} = .33, p > 0.05$; politik boyutta $F_{(4-736)} = .27, p>0.05$; sembolik boyutta $F_{(4-737)} = .28, p>0.05$ olarak bulundu. Genele bakıldığında ise $F_{(4-735)} = 0.45, p>0.05$ olarak bulundu. Dört liderlik boyutunda p değeri 0.05'ten büyük olduğu için aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Boyutlar içinde anlamlı ilişkinin olup olmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre; yapısal boyutta, ailesinin 1. çocuğu olan öğrencilerle ailenin 5. ya da üzeri çocuğu olanlar arasında anlamlı bir farkın var olduğu bulunmuştur ($p=0.036$). Diğer boyutlarda, p değeri 0.05'ten büyük olduğundan dolayı kardeş sıralamasının lider öğrenci davranışları üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı bulunmuştur.

Tablo 20

Öğrencilerin Liderlik Davranışlarının Kendilerine Ait Odalarının Olup Olmaması Yönünde Farklılıklar

	oda	N	X	Ss	df	t	p
Yapısal	evet	664	3.54	.62	741	4.87	.000
Boyut	hayır	79	3.18	.63			
İnsan	evet	663	3.77	.59	740	2.88	.004
Kaynağı	hayır	79	3.57	.60			
Boyutu							
Politik	evet	662	3.49	.64	739	3.56	.000
Boyut	hayır	79	3.22	.64			
Sembolik	evet	663	3.49	.63	740	3.35	.001
Boyut	hayır	79	3.24	.59			
Genel	evet	661	3.57	.55	738	4.13	.000
	hayır	79	3.30	.54			

Öğrencilerin kendilerine ait odalarının olup olmamasının lider öğrenci davranışları üzerinde anlamlı bir etkisinin olup olmadığını ortaya koymak adına ilişkisiz örneklem için t testi yapılmıştır. Yapılan Levene testinin p değeri 0.05'ten büyük olduğu için ($p=0.86$) 'grupların varyansları arasında anlamlı fark yoktur' hipotezi kabul edilmiştir ve bu nedenle t testinin p değeri için varyanslar eşit sayılmış ve tablo o doğrultuda düzenlenmiştir.

Yapısal boyutta kendilerine ait odaları olanların ortalaması ile ($X=3.54$) kendilerine ait odaları olmayanların ortalaması ($X=3.18$) arasında anlamlı bir fark görülmektedir [$t(741)=4.87, p<0.05$]. Bu boyutta öğrencilerin kendilerine ait odalarının olması liderlik davranışlarını etkilemektedir.

İnsan kaynakları boyutunda, kendilerine ait odaları olanların ortalaması ile ($X=3.77$) olmayanların ortalaması ($X=3.57$) arasında $p<0.05$ olduğundan anlamlı bir fark bulunmaktadır [$t(740)=2.88, p<0.05$]. Bu boyutta lider öğrenci davranışları üzerinde öğrencilerin kendilerine ait odalarının olmasının etkisinden söz edilebilir.

Politik boyutta, kendilerine ait odaları olanların ortalaması ile ($X=3.49$) olmayanların ortalaması ($X=3.22$) arasında anlamlı bir fark görülmektedir [$t(739)=3.56, p<0.05$]. Bu boyutta da cinsiyetin öğrencilerin kendilerine ait odalarının olmasının liderlik davranışları üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu söylenebilir.

Sembolik boyutta kendilerine ait odaları olanların ortalaması ile ($X=3.49$) olmayanların ortalaması ($X=3.24$) arasında $p<0.05$ olduğundan anlamlı bir fark bulunmaktadır [$t(740)=3.35, p<0.05$]. Burada öğrencilerin kendilerine ait odalarının olması ve lider öğrenci davranışları arasında anlamlı bir fark vardır.

Genele bakıldığında yine kendilerine ait odaları olanların ortalaması ile ($X=3.57$) kendilerine ait odaları olmayanların ortalaması ($X=3.30$) arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır [$t(738)=4.13, p<0.05$]. Burada da öğrencilerin kendilerine ait odalarının olması lider öğrenci davranışlarını etkilemektedir diyebiliriz.

Tablo 21

Babalarının Öğrenim Durumlarının Öğrencilerin Lider Davranışlarına Etkililiği

		Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	P
Yapısal Boyut	Gruplar Arası	8.08	3	2.69	6.77	.000
	Gruplar içi	294.22	739	.39		
	Toplam	302.30	742			
İnsan Kaynağı Boyutu	Gruplar Arası	2.88	3	.96	2.68	.046
	Gruplar içi	264.19	738	.35		
	Toplam	267.07	741			
Politik Boyut	Gruplar Arası	7.59	3	2.53	6.03	.000
	Gruplar içi	309.12	737	.41		
	Toplam	316.72	740			
Sembolik Boyut	Gruplar Arası	4.69	3	1.56	3.89	.009
	Gruplar içi	296.61	738	.40		
	Toplam	301.31	741			
Genel	Gruplar Arası	5.26	3	1.75	5.61	.001
	Gruplar içi	229.93	736	.31		
	Toplam	235.19	739			

Lider öğrenci davranışlarının öğrencilerin babalarının öğrenim durumlarına (ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite) göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği, Bolman ve Deal'ın liderlik boyutları çerçevesinde tek yönlü varyans analizi One-Way ANOVA testi ile karşılaştırılmıştır. Test sonucunda, grupların varyanslarında anlamlı farklar olduğu görülmüş,

bu anlamlı ilişkinin ne olduğunu belirlemek için LSD (Fisher's Least Significant Differences) testi yapılmıştır.

Yapısal boyutta $F_{(3-739)} = 6.77$, $p < 0.05$; insan kaynakları boyutunda $F_{(3-738)} = 2.68$, $p < 0.05$; politik boyutta $F_{(3-737)} = 6.03$, $p < 0.05$; sembolik boyutta $F_{(3-738)} = 3.89$, $p < 0.05$; genele bakıldığında ise $F_{(3-736)} = 5.61$, $p < 0.05$ olarak bulundu. Bu boyutlarda p değeri 0.05'ten küçük olduğu için aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Boyutlar içinde anlamlı ilişkinin olup olmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre; yapısal boyutta, babası ilkokul ve ortaokul mezunu olanlar ile lise ve üniversite mezunu olanlar arasında p değeri 0.05'ten küçük olduğu için anlamlı bir fark görülmektedir. Babası ilkokul ve ortaokul mezunu olanlar arasında ve lise ve üniversiteden mezun olanlar arasında p değeri 0.05'ten büyük bulunmuştur. Dolayısıyla bu değişkenlerin aralarında anlamlı bir ilişkiden söz edilemez.

İnsan kaynakları boyutunda anlamlı fark sadece babası ortaokul ile liseden mezun olanlar arasında görülmüştür ($p < 0.05$). Politik boyutta, babası ilkokul mezunu olanlar ile ortaokul, lise ve üniversite mezunu olanlar arasında p değeri 0.05'ten küçük olduğu için anlamlı bir fark görülmektedir. Sembolik boyutta da babası ilkokul mezunu olanlar ile lise ve üniversite mezunu olanlar arasında anlamlı bir fark vardır. Burada ilkokul ile ortaokul mezunu olanlar arasında ve ilkokul dışındaki diğer değişkenlerin birbirleriyle arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Genelde ise babası ilkokul mezunu olanlar ile lise ve üniversite mezunu olanlar arasında ve ayrıca ortaokul ile üniversite mezunu olanlar arasında p değeri 0.05'ten küçük olduğu için lider öğrenci davranışları üzerinde anlamlı bir etkilerinin olduğu görülmektedir.

Tablo 22

Babalarının Mesleklerinin Öğrencilerin Lider Davranışlarına Etkililiği

		Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p
Yapısal Boyut	Gruplar Arası	4.03	4	1.00	2.49	.042
	Gruplar içi	298.27	738	.40		
	Toplam	302.30	742			
İnsan Kaynağı Boyutu	Gruplar Arası	1.14	4	.28	.79	.531
	Gruplar içi	265.93	737	.36		
	Toplam	267.07	741			
Politik Boyut	Gruplar Arası	3.69	4	.92	2.17	.071
	Gruplar içi	313.03	736	.42		
	Toplam	316.72	740			
Sembolik Boyut	Gruplar Arası	3.37	4	.84	2.08	.081
	Gruplar içi	297.94	737	.40		
	Toplam	301.31	741			
Genel	Gruplar Arası	2.57	4	.64	2.03	.088
	Gruplar içi	232.62	735	.31		
	Toplam	235.19	739			

Lider öğrenci davranışlarının öğrencilerin babalarının mesleklerine (memur, işçi, serbest meslek, emekli, çalışmıyor) göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini test etmek için, Bolman ve Deal'ın liderlik boyutları çerçevesinde One-Way ANOVA testi kullanılmıştır. Test sonucunda, bazı boyutların varyanslarında anlamlı farklar olduğu görülmüştür.

. İnsan kaynakları boyutu $F_{(4-737)} = .79, p>0.05$; politik boyut $F_{(4-736)} = 2.17, p>0.05$; sembolik boyutta $F_{(4-737)} = 2.08, p>0.05$ olarak bulundu. Bu boyutlarda p değeri 0.05'ten büyük olduğu için aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Yapısal boyutta $F_{(4-738)} = 2.49, p<0.05$ olduğundan bu boyutta yokluk hipotezi reddedilir. Genele bakıldığında ise $F_{(4-735)} = 2.03, p>0.05$ olarak bulundu.

Anlamlı ilişkinin ne olduğunu belirlemek için yapılan LSD testi sonuçlarına göre, yapısal boyutta, babası memur olanlar ile emekli olanlar haricindeki diğer üç değişken (işçi, serbest meslek yapan, çalışmayan) arasında p değerleri 0.05'ten küçük bulunmuş ve aralarında anlamlı bir farkın olduğu saptanmıştır. İnsan kaynakları boyutunda değişkenler arasında anlamlı bir fark yoktur ($p>0.05$). Politik boyutta anlamlı fark sadece babası memur olanlar ile çalışmayanlar arasında görülmüştür. Sembolik boyutta babası memur olanlar ile işçi olanlar, memur ile çalışmayanlar ve emekli olanlar ile çalışmayanlar arasında p değerlerinin 0.05'in altında olduğu görülmüş ve aralarında istatistiksel olarak bir fark bulunmuştur. Genele bakıldığında ise babası memur olanlar ile işçi olanlar ve çalışmayanlar arasında anlamlı bir farka rastlanmıştır ($p<0.05$).

Tablo 23

Annelerinin Öğrenim Durumlarının Öğrencilerin Lider Davranışlarına Etkililiği

		Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p
Yapısal Boyut	Gruplar Arası	14.78	3	4.92	12.66	.000
	Gruplar içi	287.52	739	.38		
	Toplam	302.30	742			
İnsan Kaynağı Boyutu	Gruplar Arası	5.09	3	1.69	4.78	.003
	Gruplar içi	261.97	738	.35		
	Toplam	267.07	741			
Politik Boyut	Gruplar Arası	11.69	3	3.90	9.42	.000
	Gruplar içi	305.02	737	.41		
	Toplam	316.72	740			
Sembolik Boyut	Gruplar Arası	11.38	3	3.79	9.66	.000
	Gruplar içi	289.92	738	.39		
	Toplam	301.31	741			
Genel	Gruplar Arası	10.17	3	3.39	11.09	.000
	Gruplar içi	225.01	736	.30		
	Toplam	235.19	739			

Lider öğrenci davranışlarının öğrencilerin annelerinin öğrenim durumlarına (ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite) göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği, Bolman ve Deal'ın liderlik boyutları çerçevesinde tek yönlü varyans analizi One-Way ANOVA testi ile sınıanmıştır.

Yapısal boyutta $F_{(3-739)} = 12.66, p < 0.05$; insan kaynakları boyutunda $F_{(3-738)} = 4.78, p < 0.05$; politik boyutta $F_{(3-737)} = 9.42, p < 0.05$; sembolik boyutta $F_{(3-738)} = 9.66, p < 0.05$; genele bakıldığında ise $F_{(3-736)} = 11.09, p < 0.05$ olarak bulundu. Bu boyutlarda p değeri 0.05'ten küçük olduğu için aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farkın ne olduğunu bulmak için yapılan LSD testi sonuçlarına göre yapısal boyutta ve insan kaynakları boyutunda, annesi ilkokul ve ortaokul mezunu olanlar ile lise ve üniversite mezunu olanlar arasında p değeri 0.05'ten küçük olduğu için anlamlı bir fark görülmektedir. Politik boyutta, annesi ilkokul mezunu olanlar ile ortaokul, lise ve üniversite mezunu olanlar arasında p değeri 0.05'ten küçük olduğu için anlamlı bir fark görülmektedir. Sembolik boyutta da annesi ilkokul mezunu olanlar ile ortaokul, lise ve üniversite mezunu olanlar arasında ve ortaokul mezunu olanlar ile lise ve üniversite mezunu olanlar arasında p değeri 0.05'ten küçük bulunmuş aralarında anlamlı farkların olduğu belirlenmiştir. Genelde ise yine annesi ilkokul ve ortaokul mezunu olanlar ile lise ve üniversite mezunu olanlar arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($p < 0.05$).

Tablo 24

Annelerinin Mesleklerinin Öğrencilerin Lider Davranışlarına Etkililiği

		Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p
Yapısal Boyut	Gruplar Arası	7.76	4	1.94	4.86	.001
	Gruplar içi	294.54	738	.39		
	Toplam	302.30	742			
İnsan Kaynağı Boyutu	Gruplar Arası	4.35	4	1.08	3.05	.016
	Gruplar içi	262.72	737	.35		
	Toplam	267.07	741			
Politik Boyut	Gruplar Arası	6.55	4	1.63	3.88	.004
	Gruplar içi	310.16	736	.42		
	Toplam	316.72	740			
Sembolik Boyut	Gruplar Arası	7.85	4	1.96	4.93	.001
	Gruplar içi	293.45	737	.39		
	Toplam	301.31	741			
Genel	Gruplar Arası	6.22	4	1.55	4.99	.001
	Gruplar içi	228.96	735	.31		
	Toplam	235.19	739			

Lider öğrenci davranışlarının öğrencilerin annelerinin mesleklerine (memur, işçi, serbest meslek, emekli, çalışmıyor) göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini test etmek için, Bolman ve Deal'ın liderlik boyutları çerçevesinde One-Way ANOVA testi kullanılmıştır.

Test sonucunda, yapısal boyut $F_{(4-738)} = 4.86, p < 0.05$; insan kaynakları boyutu $F_{(4-737)} = 3.05, p < 0.05$; politik boyut $F_{(4-736)} = 3.88, p < 0.05$; sembolik boyut $F_{(4-737)} = 4.93, p < 0.05$ olarak bulundu. Genele bakıldığında ise $F_{(4-735)} = 4.99, p < 0.05$ olarak bulundu. Boyutlarda p değeri 0.05'ten küçük olduğu için aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmekte, yokluk hipotezi reddedilmektedir.

Anlamlı ilişkinin ne olduğunu belirlemek için yapılan LSD testi sonuçlarına göre, yapısal boyutta, annesi memur olanlar ile serbest meslek yapanlar, memur ile çalışmayanlar, işçi ile emekliler, serbest meslek yapanlar ile emekliler ve çalışmayanlar ile emekliler arasında p değerleri 0.05'ten küçük bulunmuş ve aralarında anlamlı bir farkın olduğu saptanmıştır. İnsan kaynakları boyutunda memur, işçi ve emekliler ile çalışmayanlar arasında p değerleri 0.05'ten küçük bulunmuş ve aralarında anlamlı bir farkın olduğu bulunmuştur. Bu boyutta serbest meslek ve diğer meslek değişkenleri arasında anlamlı bir fark görülmemiştir ($p > 0.05$). Politik boyutta anlamlı fark annesi memur olanlar ve serbest meslek yapanlar ile emekliler arasında ve memur ve emekliler ile çalışmayanlar arasında görülmüştür. Sembolik boyutta annesi memur, işçi ve emekli olanlar ile çalışmayanlar arasında ve serbest meslek yapanlar ile emekliler arasında p değerlerinin 0.05'in altında olduğu görülmüş ve aralarında istatistiksel olarak bir fark bulunmuştur. Genele bakıldığında ise annesi memur ve emekli olanlar ile çalışmayanlar arasında ve serbest meslek yapanlar ile emekliler arasında anlamlı bir farka rastlanmıştır ($p < 0.05$).

Tablo 25

Ailede En Çok Zaman Geçirdikleri Kişilerin Öğrencilerin Lider Davranışlarına Etkililiği

		Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p
Yapısal Boyut	Gruplar Arası	.06	4	.01	.04	.997
	Gruplar içi	300.65	737	.40		
	Toplam	300.72	741			
İnsan Kaynağı Boyutu	Gruplar Arası	1.41	4	.35	.98	.415
	Gruplar içi	265.25	736	.36		
	Toplam	266.67	740			
Politik Boyut	Gruplar Arası	.76	4	.19	.44	.775
	Gruplar içi	315.44	735	.42		
	Toplam	316.20	739			
Sembolik Boyut	Gruplar Arası	1.40	4	.35	.86	.486
	Gruplar içi	299.79	736	.40		
	Toplam	301.19	740			
Genel	Gruplar Arası	.33	4	.08	.25	.904
	Gruplar içi	234.31	734	.31		
	Toplam	234.65	738			

Öğrencilerin ailede en çok zaman geçirdikleri kişilere göre lider öğrenci davranışlarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini test etmek için One-Way ANOVA testi kullanılmıştır.

Test sonuçlarına bakıldığında, yapısal boyut $F_{(4-737)} = .04, p > 0.05$; insan kaynakları boyutu $F_{(4-736)} = .98, p > 0.05$; politik boyut $F_{(4-735)} = .44, p > 0.05$; sembolik boyut $F_{(4-736)} =$

.86, $p>0.05$; genel ise $F_{(4-734)} = .25$, $p>0.05$ olarak bulundu. Boyutlarda p değeri 0.05'ten büyük olduğu için aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı ve yokluk hipotezinin kabul edildiği görülmüştür.

Tablo 26

Ailelerinin Ortalama Aylık Gelirinin Öğrencilerin Lider Davranışlarına Etkililiği

		Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p
Yapısal Boyut	Gruplar arası	10.30	2	5.15	13.05	.000
	Gruplar içi	292.00	740	.39		
	Toplam	302.30	742			
İnsan Kaynağı Boyutu	Gruplar arası	2.90	2	1.45	4.06	.018
	Gruplar içi	264.16	739	.35		
	Toplam	267.07	741			
Politik Boyut	Gruplar arası	9.68	2	4.84	11.63	.000
	Gruplar içi	307.04	738	.41		
	Toplam	316.72	740			
Sembolik Boyut	Gruplar arası	11.60	2	5.80	14.80	.000
	Gruplar içi	289.70	739	.39		
	Toplam	301.31	741			
Genel	Gruplar arası	8.18	2	4.09	13.27	.000
	Gruplar içi	227.01	737	.30		
	Toplam	235.19	739			

Lider öğrenci davranışlarının öğrencilerin ailelerinin ortalama aylık gelirine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği, Bolman ve Deal'ın liderlik boyutları çerçevesinde tek yönlü varyans analizi One-Way ANOVA testi ile sınanmıştır.

Yapısal boyutta $F_{(2-740)} = 13.05, p < 0.05$; insan kaynakları boyutunda $F_{(2-739)} = 4.06, p < 0.05$; politik boyutta $F_{(2-738)} = 11.63, p < 0.05$; sembolik boyutta $F_{(2-739)} = 14.80, p < 0.05$; genele bakıldığında ise $F_{(2-737)} = 13.27, p < 0.05$ olarak bulundu. Bu boyutlarda p değeri 0,05'ten küçük olduğu için aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Anlamlı ilişkinin ne olduğunu belirlemek için yapılan LSD testi sonuçlarına göre, yapısal boyutta, sembolik boyutta ve genele bakıldığında bütün değişkenlerin (ortalama aylık geliri 500-1500, 1500-3000 ve 3000tl ve üzeri olanların) birbirleri ile aralarında p değerleri 0.05'ten küçük bulunmuş, istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu saptanmıştır.

İnsan kaynakları boyutunda ortalama aylık geliri 500-1500 tl olanlar ile 3000 tl ve üzeri olanların arasında p değerlerinin 0.05'in altında olduğu görülmüş, anlamlı farka rastlanmıştır. Politik boyutta ise anlamlı fark ortalama aylık geliri 500-1500 tl ve 1500-3000 tl olanlar ile 3000 tl ve üzeri olanların arasında görülmüştür. ($p < 0.05$).

Araştırmanın altıncı alt problemini 'Lider öğrenci davranışları devlet liselerinde ve özel liselerde anlamlı bir farklılık göstermekte midir?' sorusu oluşturmaktadır. Öğrencilerin liderlik davranışlarının devlet liselerine ve özel liselere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla t testi uygulanmıştır.

Tablo 27

Devlet Liselerinde ve Özel Liselerde Lider Öğrenci Davranışları Farklılıkları

	liseler	N	X	Ss	df	t	p
Yapısal Boyut	devlet	426	3.45	0.67	741	-2.66	0.008
	özel	317	3.57	0.57	729.69		
İnsan Kaynağı Boyutu	devlet	426	3.72	0.63	740	-1.41	0.158
	özel	316	3.79	0.54	723.38		
Politik Boyut	devlet	426	3.41	0.68	739	-2.55	0.011
	özel	315	3.53	0.60	712.85		
Sembolik Boyut	devlet	426	3.40	0.63	740	-3.26	0.001
	özel	316	3.55	0.62	686.55		
Genel	devlet	426	3.50	0.58	738	-2.81	0.005
	özel	314	3.61	0.52	714.01		

Öğrencilerin devlet liseleri ve özel liselere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği ilişkisiz örneklem için t testi ile sınanmıştır. Yapılan Levene testinin p değeri sembolik boyutta 0.05'ten büyük olduğu için 'grupların varyansları arasında anlamlı fark yoktur' hipotezi kabul edilmiştir ve bu nedenle t testinin p değeri için varyanslar eşit sayılmıştır. Diğer boyutlarda ve genelde p değeri 0.05'ten küçük olduğundan varyanslar eşit kabul edilmemiş ve tablo o doğrultuda düzenlenmiştir.

Devlet liseleri veya özel liselerin lider öğrenci davranışları üzerinde anlamlı bir etkisinin olup olmadığını ortaya koymak için yapılan t testinde, yapısal boyutta devlet liselerinin ortalaması ($X=3.45$) ile özel liselerin ortalaması ($X=3.57$) arasında anlamlı bir fark vardır [$t(741)=-2.66, p<0.05$]. Bu boyutta öğrenim gördükleri liselerin öğrencilerin liderlik davranışlarını etkilediğini söylemek mümkündür.

İnsan kaynakları boyutunda, devlet liselerinin ortalaması ($X=3.72$) ile özel liselerin ortalaması ($X=3.79$) arasında $p>0.05$ olduğundan anlamlı bir fark bulunmamaktadır [$t(740)=-1.41, p>0.05$]. Bu boyutta gittikleri liselerin özel olup olmamasının lider öğrenci davranışları üzerinde etkisinin olmadığı bulunmuştur.

Politik boyutta, devlet liselerinin ortalaması ($X=3.41$) ile özel liselerin ortalaması ($X=3.53$) arasında anlamlı bir fark görülmüştür [$t(739)=-2.55, p<0.05$]. Bu boyutta da gittikleri liselerin özel olup olmamasının öğrencilerin liderlik davranışları üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu söylenebilir.

Sembolik boyutta devlet liselerinin ortalaması ($X=3.40$) ile özel liselerin ortalaması ($X=3.55$) arasında $p<0.05$ olduğundan aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır [$t(740)=-3.26, p<0.05$].

Genele bakıldığında da devlet liselerinin ortalaması ($X=3.50$) ile özel liselerin ortalaması ($X=3.61$) arasında anlamlı bir fark görülmektedir [$t(738)=-2.81, p<0.05$].

Bölüm IV

Bu bölümde, araştırma soruları çerçevesinde, araştırmadan elde edilen bulgular tartışılmış, ulaşılan sonuçlar araştırma sorularına paralel olarak sunulmuştur.

Tartışma ve Sonuçlar

Ölçeğin Güvenirliğine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Bu araştırmada 5'li likert tipindeki yapısal, insan kaynakları, politik ve sembolik olmak üzere dört boyuttan oluşan Bolman ve Deal'ın liderlik yönelimleri anketi kullanılmıştır. Ölçeğin Cronbach Alpha güvenilirlik değeri .936 olarak bulunmuştur. Bu doğrultuda ölçeğin yüksek derecede güvenilir olduğu görülmüştür. Boyutlara bakıldığında yapısal boyutun Cronbach Alpha güvenilirlik değerinin .816, insan kaynakları boyutunun Cronbach Alpha güvenilirlik değerinin .799, politik boyutun Cronbach Alpha güvenilirlik değerinin .822, sembolik boyutun ise Cronbach Alpha güvenilirlik değerinin .781 olduğu bulunmuş; yapısal ve politik boyutun yüksek derecede güvenilir olduğu; insan kaynakları boyutu ve sembolik boyutun oldukça güvenilir olduğu görülmüştür.

Öğrencilerin Demografik Özellikleri İle İlgili Betimsel Verilere İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Örnekleme yer alan öğrencilerin demografik özellikleri; cinsiyet, okul türü, sınıf düzeyi, kardeş sayısı, ailesinin kaçınıcı çocuğu olduğu, kendisine ait odasının olup olmadığı, babasının öğrenim durumu, babasının mesleği, annesinin öğrenim durumu, annesinin mesleği, ailede en çok kiminle zaman geçirildiği ve ailenin ortalama aylık gelir durumu bağımsız değişkenleri olarak betimlenmiştir.

Araştırmada kullanılan anket 349 kız, 404 erkek olmak üzere toplam 753 öğrenciye uygulanmıştır. Kız öğrenciler araştırma örnekleminin yüzde 46.3'ünü oluştururken erkek

öğrenciler yüzde 53.7'sini oluşturmuştur. Erkek öğrencilerin sayısı, kız öğrencilerininkine göre yüzde 7.4 (55 kişi) daha fazladır.

Bu öğrencilerin 151'i meslek lisesinde, 126'sı anadolu lisesinde, 154'ü fen lisesinde, 126'sı temel lisede, 93'ü özel anadolu lisesinde, 103'ü de özel fen lisesinde öğrenim görmektedir. Meslek lisesine giden öğrenciler % 20.1, Anadolu lisesine giden öğrenciler % 16.7, fen lisesine giden öğrenciler % 20.5, temel liselere giden öğrenciler % 16.7, özel anadolu lisesine giden öğrenciler % 12.4 ve özel fen lisesine giden öğrenciler % 13.7 oranında araştırma örneklemini oluşturmaktadır. Okulları devlet liseleri ve özel liseler olarak ikiye ayırdığımızda, devlet liselerinden 431, özel liselerden 322 öğrenci örnekleme alınmıştır. Devlet liselerinden ankete katılan öğrenciler 109 kişi daha fazladır. Ankete sayı olarak en çok fen lisesinden ve daha sonra sırasıyla meslek lisesi, anadolu lisesi ve temel lise, özel fen lisesi ve özel anadolu lisesinden öğrenci katılmıştır.

Yine bu öğrencilerin 209'u 9. ve 10. sınıfa, 206'sı 11. sınıfa, 129'u ise 12. sınıfa gitmektedir. Öğrencilerin sınıflara göre dağılımında 9., 10. ve 11. sınıfların yüzdelerinin hemen hemen aynı olduğu görülmekte, 12. sınıflar ise araştırma örnekleminin % 17.1'ini kapsamaktadır. Araştırma anketinin uygulandığı süreç üniversite sınavına hazırlık dönemine denk geldiği için özel Anadolu ve özel fen liselerindeki 12. sınıf öğrencilerine ulaşılammış ve anket uygulanammıştır. Bu nedenle 12. sınıf öğrencilerinin sayısı diğer sınıflara oranla daha azdır.

Öğrencilerin kaç kardeş olduklarına dair dağılıma bakıldığında, tek çocuk olanlar 166, iki kardeş olanlar 442, üç kardeş olanlar 112, dört kardeş olanlar 18, beş ve üzeri kardeş olanlar 15 kişidir. İki kardeş olanlar araştırma örnekleminin yarısından fazlasını (% 58.7) oluşturmaktadır. Bu öğrencilerin 410'u ailesinin ilk çocuğu, 283'ü ailesinin ikinci çocuğu, 41'i ailesinin üçüncü çocuğu, 15'i ailesinin dördüncü çocuğu ve 4'ü de ailesinin beşinci ve üzeri çocuğudur. ailenin ilk çocuğu olanların araştırma örnekleminin yarısından fazlasını

(% 54.4) oluşturduğu söylenebilir. Yapılan araştırmada ailenin üçüncü, dördüncü ve özellikle beşinci ve üzeri çocuğu olan öğrencilerin oranının oldukça düşük olduğu görülmektedir.

Araştırmaya dahil olan öğrencilerin 674'ünün yani büyük bir çoğunluğunun kendilerine ait odası vardır.

Öğrenim durumuna bakıldığında öğrencilerin babalarının çoğunun lise ve üniversitede öğrenim gördükleri söylenebilir. Babaları ilkokul mezunu olanlar, araştırma örnekleminin sadece yüzde 17.9'unu oluşturmaktadır. Öğrencilerin babalarının çoğu serbest meslekle uğraşmakta, 10 kişinin babası da bir işte çalışmamaktadır.

Öğrencilerin annelerinin de öğrenim durumlarının babalarındaki ile benzerlik göstermekte, çoğunun lise ve üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Ancak babalarının öğrenim durumlarına nazaran annelerinin öğrenim durumlarının yüzdelik oranları birbirine daha yakınlık göstermektedir. Öğrencilerin annelerinin çoğunun lise ve üniversite mezunu olmalarına rağmen 399'u (%53) çalışmamaktadır. Çalışanların ise çoğunluğu memurdur.

Anketin demografik özellikleri ölçen ilk bölümünde, öğrencilerin en çok zorlandıkları soru ailede en çok kiminle vakit geçirdikleridir. Sözel olarak en çok televizyon, bilgisayar ve dizilerle vakit harcadıklarını belirtmişlerdir. Maddeler doğrultusunda kişi yazmaları gerektiğinden verdikleri cevaplarda çoğunluğu anne seçeneğini işaretlemiştir (%56.3). Bir kişi bu soruyu yanıtlamamıştır. Abla ve ağabey seçenekleri ise az bir grup tarafından işaretlenmiştir.

753 öğrencinin 346'sının ailesinin ortalama aylık geliri 3000 tl ve üzerinde, 257'sinin 1500 ile 3000 tl arasında kalan 150'sinin ise 500 ile 1500 tl arasındadır. Bu bağlamda çoğunluğun gelir düzeyinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Devlet Liselerinde Öğrencilerin Liderlik Özelliklerine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Araştırmanın birinci alt problemi olan devlet liselerinde öğrencilerin liderlik özelliklerine ne düzeyde sahip oldukları incelendiğinde, dört boyutta da ortalamaların birbirine yakın olduğu söylenebilir. Ancak insan kaynağı boyutu diğerlerine oranla biraz daha fazladır. Yani burada devlet liselerindeki öğrencilerin okulun hedefleri doğrultusunda çalıştıklarını, güvenilir olduklarını ve diğerlerine güvendiklerini, sorunları birlikte çözmeye çalıştıklarını ve etkinliklere katıldıklarını söylemek mümkündür. Oran olarak en az sembolik boyut bulunmuştur. Burada da devlet liselerindeki öğrencilerin verdikleri cevaplar doğrultusunda çok hırslı olmadıklarını, birbirlerini yeterince güdüleyemediklerini ve birbirlerine esin kaynağı olamadıklarını söyleyebiliriz.

Özel liselerde Öğrencilerin Liderlik Özelliklerine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Özel liselerde de devlet liselerinde olduğu gibi öğrencilerde insan kaynağı boyutu daha ağır basmaktadır. Öğrenciler birbirlerinden güç alırlar, birbirlerine inanır ve güvenirlir. Bir sorunla karşılaştıklarında el ele verebilirler. Burada en az politik boyutun oranı bulunmuştur. Yani özel liselerde devlet liselerine oranla öğrenciler arasında daha çok çatışmalara rastlanabilir. Her istenileni yapmazlar; bunun için görüşme yapabilir, pazarlık edebilirler. İlgi ve ihtiyaçlarının daha çok farkındadırlar ve hemen gaza gelmez, temkinli davranırlar diyebiliriz.

Lider Öğrenci Davranışlarının Okul Türüne Göre Farklılıklarına İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Yapısal çerçeve boyutunda en öne çıkan okul fen lisesidir. Fen lisesindeki öğrencilerin diğerlerine oranla daha çok kuralcı olduklarını ve daha açık ve net hedeflerinin olduğunu, görev ve sorumluluklarının bilincinde olduklarını söyleyebiliriz. Yapısal boyuttaki bu özellikler en az meslek lisesine giden öğrencilerde bulunmuştur. Bu boyutta üst ve alt oranlar

devlet lisesindeki okullarda görülmüştür. Liseler, Teog sonuçlarına göre öğrenci almaktadır. Okul puanlamasında da fen liseleri yüksek puanlarla, meslek liseleri ise çok düşük puanlarla öğrenci almaktadır. Dolayısıyla öğrencilerin akademik başarıları doğrultusunda yapısal boyutun da etkili olduğunu söyleyebiliriz. Özel liseler bu boyutta birbirlerine benzer oranlara sahiptir. Özel liselere giden öğrencilerin Anadolu liselerine ve meslek liselerine giden öğrencilere oranla bu boyutun özelliklerine daha fazla sahip oldukları bulunmuştur.

İnsan kaynakları boyutunda da en yüksek ortalamaya sahip olan okul fen lisesidir. Fen lisesindeki öğrenciler diğerlerine göre hem daha bilinçli ve sorumluluk sahibi hem de grubun diğer üyeleriyle işbirliği içindedirler. En düşük ortalama Anadolu liselerine giden öğrencilerde görülmüştür. Meslek lisesine giden öğrencilerle temel liselere ve özel fen liselerine giden öğrenciler de bu boyutta benzer özellikler sergilemektedirler.

Politik boyutta, fen lisesi öğrencilerinin diğer okullara giden öğrencilere oranla daha çok ne istediklerini bildiklerini, grup içinde ve dışında sosyal ilişkilerinin daha iyi olduğunu söylemek mümkündür. Fen lisesinden sonra bu boyutun özellikleri sırasıyla özel anadolu lisesi, temel lise, özel fen lisesi ve Anadolu lisesi öğrencilerinde; en az ise meslek lisesi öğrencilerinde görülmüştür.

Sembolik boyutta özel okullar daha ön plana çıkmıştır. Özel anadolu lisesi öğrencilerinin diğerlerine oranla daha hırslı ve misyoner olduklarını, sembollerini daha etkili kullandıklarını söylemek mümkündür. Bu boyutun özellikleri en az Anadolu lisesi öğrencilerinde görülmüştür.

Genel olarak, lider özellikler en çok fen lisesi öğrencilerinde görülmüş, bunun nedeni ise ortaöğretime geçiş sınav puanlarının diğer okul puanlarına göre yüksek olduğuna, yani öğrencilerin daha başarılı görüldüğüne bağlanmıştır. Fen lisesini sırasıyla özel Anadolu lisesi, özel fen lisesi, temel lise, Anadolu lisesi ve meslek lisesi takip etmiştir. Devlet okulları arasından tüm boyutlarda meslek lisesi ve Anadolu lisesi ortalamaları yakın olduğu ve

aralarında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur. Özel okullarda ise özel fen lisesi değil de özel Anadolu lisesi öğrencileri lider konumdadır. Yine de temel lise, özel Anadolu ve özel fen lisesi ve fen lisesi arasında anlamlı farklılıklar görülmemiştir. Bu doğrultuda lider öğrenci davranışları ile öğrenci ders başarılarının da birbirlerine paralel olduğu söylenebilir.

Lider Öğrenci Davranışlarının Sınıf Düzeyine Göre Farklılıklarına İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Yapılan anket sonucu, lider öğrenci davranışlarının sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermediği, sınıf düzeylerinin varyanslarının eşit olduğu saptanmıştır. Yine de tüm boyutlarda 9. sınıf öğrencilerinin diğerlerine oranla daha fazla liderlik özelliği taşıdığı bulunmuştur. Başta sınıf düzeyi arttıkça lider öğrenci davranışlarının da artacağı düşünülmüş; fakat tam tersi bir sonuçla karşılaşmıştır. Sıralama en çok lider özellik gösterenden daha az gösterene doğru 9, 10, 11 ve 12. sınıflar şeklindedir. Bunun nedeni, ilerleyen yıllarda öğrencilerin kişilerle ilişki kurmaktansa sınava yönelik bireysel çalışmalara önem vermesine bağlanmıştır.

Öğrenci Liderlik Davranışlarının Kişisel Özelliklere Göre Farklılıklarına İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Cinsiyet değişkenine bakıldığında yapısal ve politik boyutta kız ve erkek öğrenciler arasında farklılık olmadığı bulunmuştur. İnsan kaynakları boyutunda kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla diğer kişilerin sorunlarına daha ilgili ve neticesinde daha destekleyici oldukları görülmektedir. Sembolik boyutta ise erkek öğrenciler daha çok lider davranışlar göstermektedir. Kız öğrencilere göre daha vizyoner ve etkileyicilerdir.

Genel olarak beklendiği üzere cinsiyet ve liderlik özellikleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Alanyazında yapılan taramada da çok az çalışmada anlamlı bir ilişki bulunmuş, genelde ise cinsiyet ile lider öğrenci davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Öğrencilerin kaç kardeş olduklarının ya da ailelerinin kaçınıcı çocuğu olduklarının lider davranışları etkilemediğini söyleyebiliriz. Ancak öğrencilerin kendilerine ait bir odalarının olmasının lider davranışlara etkisi yadsınamaz. Bu doğrultuda kişilerin kendilerine ait, kendi başlarına kalabilecekleri ve daha bireysel olabilecekleri bir yerin olması ile lider davranış özellikleri göstermeleri arasında doğru bir orantı vardır.

Öğrencilerin babalarının öğrenim durumları ve meslekleri de lider davranışları etkilemektedir. Babası lise ve üniversiteden mezun olanların ve aynı zamanda memur veya emekli olanlar ile serbest meslek yapanların, babası ilkokul mezunu olanlar ve işçi olanlar veya çalışmayanlara oranla daha çok lider davranış özelliği gösterdiğini söyleyebiliriz.

Öğrencilerin babalarının öğrenim durumları ve meslekleri ile ilgili farklılıklar annelerinin öğrenim durumları ve meslekleri için de aynı geçerliliğe sahip görülmüştür. Annesi lise ve üniversiteden mezun olanların ve aynı zamanda memur veya emekli olanların daha çok lider davranış özelliği gösterdiğini söylemek mümkündür.

Öğrencilerin ailede en çok kiminle zaman geçirdiği lider öğrenci davranışlarını etkilememektedir. Ancak aile bireyleriyle de iletişim halinde ve etkileşimde olmaları lider davranış özelliklerinin kapsamındadır.

Son olarak, lider öğrenci davranışları, öğrencilerin ailelerinin ortalama aylık gelirine göre farklılık göstermektedir. Ailesinin ortalama aylık geliri yüksek, maddi durumu iyi olan öğrencilerin özgüvenlerinin daha fazla, bürokratik özelliklerinin daha belirgin olduğu, daha vizyoner ve etkileyici olabildikleri düşünülebilir.

Devlet Liselerinde ve Özel Liselerde Lider Öğrenci Davranışları Farklılıklarına İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Öğrencilerin devlet liselerine veya özel liselere gitmeleri lider davranışlarına etki etmekte ve farklılık oluşturmaktadır. Ancak bu insan kaynağı boyutu için geçerli değildir. Bu

boyutta öğrencilerin gittikleri liselerin özel olup olmaması lider öğrenci davranışlarını belirleyici bir öge değildir.

Özkaya, lider öğrenciyi, öneriler getiren, yeni fikirler sunan, açık konuşan, meseleye kendisini veren, sorunları açığa çıkaran, samimi duygularla tartışan, sonuç ve yaratıcı çözümler bulan kişi olarak tanımlamıştır. Bunun için okulların öğrencilere gerekli fırsatları sunabilmesi ve öğrencilerin uygulanan programlarda etkin olabilmesini sağlaması gerekmektedir. Bu da maddi kaynaklar, okul ve dersliklerin, laboratuvar ve diğer salonların yapıları ile ilgili ihtiyaç yaratmaktadır. Öyleyse lider öğrenci davranışlarının özel liselerde daha belirgin olması beklenmektedir ki araştırmanın bulgularına bakıldığında temel lise, özel fen lisesi ve özel Anadolu lisesi ortalamaları birbirine yakın görülmektedir. Devlet liselerinde, meslek liseleri ve sonradan Anadolu lisesi olan okullarda hem kaynakların hem de öğrenci başarılarının düşük oranları lider özellikleri olumsuz etkilemektedir diye düşünülmektedir.

Öneriler

Okullarda öğrencilerin liderlik özelliklerini gösterebilecekleri ve geliştirebilecekleri program, proje gibi etkinliklere yer verilmelidir. Öğretmenlerin de bununla ilgili kurs ve eğitimlere katılımları sağlanmalıdır. Aile ortamının ve koşullarının da öğrencilerin lider davranış özellikleri üzerindeki etkisi yadsınamaz. Bu yüzden aileler de bu geliştirme sürecine dahil edilmeli ve bu konuda bilinçlendirilmelidir.

Bu araştırma, özellikle bulgularda oranların düşük bulunduğu meslek ve anadolu liselerinde lider davranış özelliklerinin gerçekten düşük olup olmadığını ve eğer öyleyse nedenlerini bulmaya yönelik yeni çalışmaların başlatılabileceği gibi konuları da tetiklemektedir.

Kaynakça

- Açık, S. (2013). *Lise öğrencilerinin öğrenme stilleri ve problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Al-Safran, E. & Brown, D. & Wiseman, A. (2013). *The effect of principal's leadership style on school environment and outcome*. Research in Higher Education Journal. p. 1-19. <http://www.aabri.com/copyright.html>.
- Arslan, H. & Durmuş, Ö. (2013). *İlköğretim Öğrencilerinde Görülen Liderlik Davranışlarının Araştırılması*. International Journal of Social Science Volume 6 Issue 1, p. 207-228.
- Arslan, H. & Uslu, B. (2014). *Öğretmen Adaylarının Liderlik Yönelimlerinin İncelenmesi*. e-International Journal of Educational Research Volume: 5 Issue: 1.
- Aslan, M. & Bakır, A.A. (2015). *The Interaction of Distributed Leadership and Organizational Commitment in Schools: A Qualitative Study*. Electronic International Journal of Education, Arts, and Science. Volume:1 Issue: 2, 1-30, Ohio, USA.
- Avcı, A. (2015). *Dönüştürücü ve İşlemci Liderlik Stilleri: Kavramsal Çerçevesi ve Eğitim Örgütleri Açısından Etkileri*. FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi. Sayı: 5.
- Avcı, B. (2009). *Öğrencinin Liderliği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.

- Avolio, B. J. & Bass, B. M. (2002). *Developing potential across a full range of leadership, cases on transactional and transformational leadership*. NJ: Mahwah, Lawrence Erlbaum Associates.
- Aydın, M. (2007). *Eğitim Yönetimi*. Ankara: Hatipoğlu Yayınları.
- Bakan, İ. & Büyükbeşe, T. (2010). *Liderlik "Türleri" Ve "Güç Kaynakları"na İlişkin Mevcut-Gelecek Durum Karşılaştırması: Eğitim Kurumu Yöneticilerinin Algularına Dayalı Bir Alan Araştırması*. KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 12 (19): 73-84.
- Balkan, İ. (2008). "Örgüt Kültürü" Ve "Liderlik" Türlerine İlişkin Algulamalar İle Yöneticilerin Demografik Özellikleri Arasındaki İlişki: Bir Alan Araştırması. KMU İİBF Dergisi.
- Bass, B.M. (1990). *Bass & Stogdill's Handbook of Leadership, Theory, Research, and Managerial Applications*, 3.Edition, The Free Press, New York.
- Bass, B. M.& Bass, R. (2008). *The Bass handbook of leadership: Theory, research, and managerial applications*. New York: Free Press.
- Bass, B. M. & Riggio, E.R. (2006). *Transformational leadership*. Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Bektaş, F. & Turan, S. (2014). *Liderlik*. S. Turan (Ed.), Eğitim yönetimi, teori, araştırma ve uygulama (s. 293-336). Ankara: Pegem Akademi.
- Bellibaş, M. Ş. & Gedik, Ş. (2014). *Özel ve Devlet Okullarında Çalışan Müdürlerin Öğretim Liderliği Becerileri Açısından Karşılaştırılması: Karma Yöntem*. Educational Administration: Theory and Practice, Vol. 20, Issue 4, pp: 453-482 Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, Cilt 20, Sayı 4, ss: 453-482.
- Bennis, W. (2009). *On becoming a leader*. NY: Perseus books group.

- Bilge, B. (2013). *Öğrenci Başarısını Arttırmada Okul Müdüründen Beklenen Liderlik Özellikleri*. Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi [Anatolian Journal of Educational Leadership and Instruction].
- Biröl, Z. H. (2005). *Fen lisesi ve sosyal bilimler lisesi öğrencilerinin mükemmeliyetçilik, benlik saygısı, liderlik özelliklerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Bolman, L., Deal, T. (2008). *Organizasyonları Yeniden Yapılandırmak* (Cev. A. Aypay, A. Tanrıoğen). Seckin Yayıncılık. Ankara (Eserin orijinali 2003'te yayınlandı).
- Cansoy, R. (2015). *Türkiye'de Ortaöğretim Okullarındaki Öğrencilerin Gençlik Liderlik Özelliklerinin İncelenmesi*. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi doktora tezi.
- Cansoy, R. & Dincel, S. & Türkoğlu, M. E. (2013). *Öğrencilerin liderlik algıları: Türk kültürüne uyarlama çalışması*, 8. Ulusal Eğitim Yönetimi Kongresi bildiri kitabı, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Çelik, C. & Sünbül, Ö. (2008). *Liderlik Algılamalarında Eğitim ve Cinsiyet Faktörü: Mersin İlinde Bir Alan Arştırması*. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 13(3), ss. 49-66.
- Çelik, V. (1998). "Eğitimde Dönüştürücü Liderlik", Eğitim Yönetimi, 4(16), ss. 449-464.
- Çelik, V. (2002). *Okul Kültürü ve Yönetimi*. Pegem Yayıncılık, Ankara.
- Çolakoğlu, M. (2005). *Eğitim Örgütlerinde Değişim Ve Liderlik*. Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi Sayı 1, ss. 63-77.
- Dağ, İ. & Göktürk, T. (2014). *Sınıf Yönetiminde Liderlik Ve Liderliğin Sınıf Yönetimine Katkıları*. International Journal of Social Science Doi number: <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2429>. Number: 27 , p. 171-184.

- Demir, C. & Yılmaz, M. K. & Çevirgen, A. *Liderlik Yaklaşımları ve Liderlik Tarzlarına İlişkin Bir Araştırma*.
- Deniz, L. & Hasaeıbioğlu, T. (2003). *Öğretmen Liderlik Stillerini Belirlemeye Yönelik Bir Ölçek alışması*. M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi.
- Dereli, M. (2003). *A Survey Research of Leadership Styles of Elementary School Principals*. MiddleEast Technical University, Master of Science in Educational Sciences, unpublished master thesis.
- Doğan, S. & Demir, D. & almaşur, H. (2015) *Ortaokul Yöneticilerinin Liderlik Kavramına ve Ortaokul Yöneticilerinden Beklenen Liderlik Davranışlarına İlişkin Görüşleri*. <http://www.researchgate.net/publication/279179662>.
- Durmuş, Ö. (2011). *İlköğretim ve lise öğrencilerinde görölen liderlik davranışlarının araştırılması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). anakkale 18 Mart Üniversitesi.
- Eagly, A. H. & Johannesen-Schmidt, M. C. & van Engen, M. L. (2003). *Transformational, transactional, and laissez-faire leadership styles: A meta-analysis comparing women and men*. Psychological Bulletin, 129(4), p. 569-591.
- Eraslan, Levent. (2004): "*Liderlik Olgusunun Tarihsel Evrimi, Temel Kavramlar ve Yeni Liderlik Paradigmasının Analizi*", <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/162/>.
- Erçetin, ř. (2000). *Lider Sarmalında Vizyon*, Ankara: Nobel Yayınları.
- Ergür, D. O. *Hacettepe Üniversitesi Dört Yıllık Lisans Programlarındaki Öğrenci ve Öğretim Üyelerinin Öğrenme Stillerinin Karşılaştırılması*. Hacettepe Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu.

- Farooqi, M. T. (2014) *Comparison of Conflict Management Styles used by Heads at Public and Private Secondary Schools*. www.theinternationaljournal.org> RJSSM: Volume: 04, Number: 05.
- Fiedler, F. E. (1967). *A theory of leadership effectiveness*. NY: McGraw-Hill.
- Foreman, E. A. & Retallick, M. S. (2012). *Undergraduate involvement in extracurricular activities and leadership development in college of agriculture and life sciences students*. Journal of Agricultural Education, 53(3), 111.
- Hersey, P. & Blanchard, K.(1982). *Management of Organizational Behavior: Utilizing Human Resources*, Upper Saddle River, N.J.Prentice Hall.
- Hersey, P., Blanchard, K. H. & Johnson, D. E. (2001). *Management of organizational behaviour, leading human resources*. NJ: Prentice Hall.
- İpek, C. (1999). *Resmi Liseler İle Özel Liselerde Örgütsel Kültür ve Öğretmen-Öğrenci İlişkisi*. A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış doktora tezi.
- John, M. C. & Taylor, J. W. (1999). *Leadership Style, School Climate, And The Institutional Commitment Of Teachers*. Vol. 2, No. 1. Pp. 25-57.
- Kahn, L. & Hewes, S. & Ali, R. (2009). *Taking the lead: Youth leadership in theory and practice*. The Young Foundation. Retrieved june 15, 2014 from <http://www.theyouthoftoday.org/downloads/takingthelead.pdf>
- Kalaycı, Ş. (2008). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*. Asil Yayın, Ankara.
- Karnes, F. A. & Stephens, K. R. (1999). *Lead the way to leadership education*. The Education Digest, 64(8), p. 62-65.

- Keçecioglu, Tamer. (1998). *Lider ve Liderlik*, İstanbul: Kalder Yayınları, No:24.
- Kılınç, A. Ç. & Büyüköztürk, Ş. & Akbaba-Altun, S. (2014). *Okullarda Liderlik Kapasitesi Ölçeğinin (OLKÖ) Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması*. Educational Administration: Theory and Practice, Vol. 20, Issue 1, pp: 23-46.
- Korkmaz, M. (2006) *.Liderlik Uygulamalarının İçsel Okul Değişkenleri ile Öğrenci Çıktı Değişkenlerine Etkisi*. Educational Administration: Theory and Practice Fall, Issue 48, pp: 503-529 Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Güz, Sayı 48, ss: 503-529.
- Millar, D. J. (20014). *Instructional Leadership of Principals in High Performing Secondary Schools in Cape Town, Western Cape*. School of Education Faculty of the Humanities University of Cape Town.
- Reddin, W. J. (1970). *Managerial effectiveness*. New York: McGraw-Hill.
- Stogdill, R. M. (1948). *Personal Factors associated with leadership: A survey of the literature*. The Journal of Psychology, 25(1), 35–71.
- Şahin, S. (2006). *İlköğretim Okulu Müdürlerinin Dönüşümcü ve Sürdürümcü Liderlik Stilleri (İzmir İli Örneği)*. Eurasian Journal of Educational Research, 23, pp, 188-199.
- Şişman, M. (2011). *Öğretim liderliği*. Ankara: Pegema Yayınları.
- Şişman, M. (1997). *Geleceğin Liderlerinin Yetiştirilmesi ve Eğitimde Liderlik*. 21. Yüzyılda Liderlik Sempozyumu içinde. İstanbul: Deniz Harp Okulu Basımevi.
- Tanrıöğen, Z. M. & Baştürk, R. & Başer, M. (2014). *Bolman ve Deal'ın Dört Çerçeve Kuramı: Müdürlerin Liderlik Tarzları ve Örgüt Kültürü*. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 36, ss. 191-202.

Yılmaz, H. & Karahan, A. (2010). *Liderlik Davranışı, Örgütsel Yaratıcılık ve İşgören Performansı Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi: Uşak'ta Bir Araştırma*. Cilt:17 Sayı:2 Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F.

Yukl, G. A. (2010). *Leadership in organizations* (7th ed.). New Jersey: Prentice Hall Inc.

Ekler

DEMOGRAFİK BİLGİLER

- 1- Cinsiyetiniz : Kadın Erkek
- 2- Sınıfınız : Hazırlık Sınıfı 9. Sınıf
 10. Sınıf 11. Sınıf 12. Sınıf
- 3- Kaç kardeşsiniz : 1 2 3
 4 5 ve üzeri
- 4- Ailenizin kaçınıcı çocuğusunuz?
 1 2 3
 4 5 ve üzeri
- 5- Evde kendinize ait bir odanız var mı?
 Evet Hayır
- 6- Babanızın en son mezun olduğu okul hangisi?
 İlkokul Ortaokul Lise
 Üniversite
- 7- Babanızın mesleği nedir?
 Memur İşçi Serbest Meslek
 Emekli Çalışmıyor
- 8- Annenizin en son mezun olduğu okul hangisidir?
 İlkokul Ortaokul Lise
 Üniversite
- 9- Annenizin mesleği nedir?
 Memur İşçi Serbest Meslek
 Emekli Çalışmıyor
- 10- Ailede zamanınızı en çok kiminle geçirirsiniz?
 Baba Anne Ağabey
 Abla Kardeş
- 11- Ailenin ortalama olarak aylık geliri hangi aralıktadır?
 500-1500 TL 1500-3000 TL 3000 TL ve üzeri

LİDERLİK BOYUTLARI ANKETİ

Açıklama: Aşağıdaki yargı cümlelerine ne derece katılıp katılmadığınızı işaretleyiniz.

1- Çok açık ve mantıklı düşünürüm.

- Hiç katılmıyorum. Çok az katılıyorum. Kısmen katılıyorum
 Çoğunlukla katılıyorum. Tamamen katılıyorum.

2- Başkalarına yardımcı olup, ilgi gösteririm.

- Hiç Az Orta Çok Tam

3- İşleri gerçekleştirmek için insanları ve kaynakları kullanmada özel bir yeteneğim vardır.

- Hiç Az Orta Çok Tam

4- Başkalarının ellerinden gelenin en iyisini yapmalarını sağlarım.

- Hiç Az Orta Çok Tam

5- Dikkatli planlama ve açık zaman çizelgelerine çok önem veririm.

- Hiç Az Orta Çok Tam

6- Açık ve işbirlikçi ilişkilerle güven oluştururum.

- Hiç Az Orta Çok Tam

7- Becerikli ve kurnaz bir tartışmacıyım.

- Hiç Az Orta Çok Tam

8- Karizmatik biriyim.

- Hiç Az Orta Çok Tam

9- Problemlere mantıksal analizle ve dikkatli düşünmeyle yaklaşırım.

- Hiç Az Orta Çok Tam

10- Başkalarının ihtiyaçlarına ve duygularına karşı duyarlı ve ilgiliyim.

- Hiç Az Orta Çok Tam

11- İkna edici ve etkileyiciyim. (Bşkalarını etkilerim)

- Hiç Az Orta Çok Tam

12- Başkalarına esin kaynağı olabilirim.

- Hiç Az Orta Çok Tam

13- Açık, mantıklı politikalar ve yöntemler geliştirip uygularım.

- Hiç Az Orta Çok Tam

14- Kararlarda yüksek seviyede katılımı sağlarım.

- Hiç Az Orta Çok Tam

15- Kurumsal çelişkileri önceden görüp, onlarla baş ederim.

- Hiç Az Orta Çok Tam

- 16- Hayal gücüm ve yaratıcılığım yüksektir.
 Hiç Az Orta Çok Tam
- 17- Problemlere gerçek ve mantık açısından yaklaşırım.
 Hiç Az Orta Çok Tam
- 18- Başkalarına karşı duyarlı ve yardımseverim.
 Hiç Az Orta Çok Tam
- 19- Etki ve güce sahip insanlardan destek almada etkiliyim.
 Hiç Az Orta Çok Tam
- 20- Karmaşık ve etkili vizyon ve misyonu anlatabilirim.
 Hiç Az Orta Çok Tam
- 21- Belirli ve ölçülebilir hedefler koyup insanların sonuçları dikkate almalarını sağlarım.
 Hiç Az Orta Çok Tam
- 22- İyi bir dinleyiciyim ve diğer insanların fikirlerine açığım.
 Hiç Az Orta Çok Tam
- 23- Politik olarak duyarlı ve becerikliyim.
 Hiç Az Orta Çok Tam
- 24- Yeni ve heyecanlı fırsatlar yaratmak için var olan gerçeklerin ötesini görebilirim.
 Hiç Az Orta Çok Tam
- 25- Detaylara sıra dışı bir şekilde dikkat ederim.
 Hiç Az Orta Çok Tam
- 26- İyi oluşturulmuş bir çalışmaya kişisel olarak değer veririm.
 Hiç Az Orta Çok Tam
- 27- Güçlü destekler oluşturmak için birlikteliği geliştiririm.
 Hiç Az Orta Çok Tam
- 28- Bağlılık ve coşkunluk yaratırım.
 Hiç Az Orta Çok Tam
- 29- Açık ve zincirleme bir yönetime inanırım.
 Hiç Az Orta Çok Tam
- 30- Katılımcı bir yöneticiyim.
 Hiç Az Orta Çok Tam
- 31- Karşılıklarda ve çelişkilerde karşılaştığımda üstesinden gelebilirim.
 Hiç Az Orta Çok Tam
- 32- Kurumsal isteklerin ve değerlerin etkileyici bir modeli olarak davranırım.
 Hiç Az Orta Çok Tam